

KÜRESELLEŞEN DEVLETİN YENİ İŞLEVİ: YENİ-LİBERAL EKONOMİ POLİTİKALARINA KRİZLER BAĞLAMINDA BİR BAKIŞ

Pınar ALTIOK GÜREL¹

Özet

Devlet, piyasada hakim olan ekonomik sistemi belirleyici temel güçtür. Uyguladığı ekonomi politikalarıyla ve yasal, idari, sosyo-politik düzenlemelerle, mikro ve makro dengelerin kurulmasında, sistemi bir bütün olarak kotarır. Kapitalizmin kadim tarihi içerisinde, insanlığın geldiği bu son evrede, “küreselleşme” olgusu, 1980’li yıllardan itibaren yeni-liberal iktisat politikalarının giderek yayılma alanı kazanmasıyla birlikte, dünya toplumlarını kuşatmıştır. Küreselleşmenin bir sonucu olarak, hızla gelişen iletişim teknolojisi, toplumu “bilgi çağı”na taşımış, dünya insanların, adeta aynı zaman ve mekan düzleminde yaşadığı bir “siber alem” oluşturmuştur. Bu durum da, sermayenin akışkanlığını kolaylaştırarak, uluslararası ve hatta uluslar-üstü oluşumların güçlenmesine neden olmuştur. Krizlerin göğüsleniş biçimi ve her türlü konjonktürü karşılama kapasitesi, uygulanan ekonomi politikalarına bağlıdır. İşte, DB,IMF,DTÖ gibi çok uluslu organizasyonların kararları, ulus-devletler üzerinde bağlayıcı olmakta ve yapısal dönüşümleri mecburi hale getirmektedir. Bu da, devletin sosyal politikalarından en çok yararlanmak zorunda olan emek kesimi başta olmak üzere toplumda krizin etkilerini daha da derinleştirmektedir. İşte, küreselleşmeyi, çağdaş dünyanın doğal bir süreci olarak sunan yeni-liberal ekonomi politikalarının uygulayıcıları, krizlerin de küresel bazda yayılmasının, küreselleşmenin bir sonucu olduğunu toplumların bilinçaltlarına kodlamışlar ve içselleştirmişlerdir. Küreselleşmenin ekonomik sistemler için oluşturduğu fırsatlar ve/veya olası tehditler, uzun zamandır tartışılan bir konudur. Elbette ki, bu aynı zamanda bir “demokrasi” meselesidir.

Anahtar Sözcükler: Ulus-Devlet, Krizler, Küreselleşme, Yeni-Liberal Politikalar

“The New Function Of The State In Globalisation:The Approach Of New-Liberal Economy Policies About The Crisis Context”

Abstract

Government is the basic power which defines the dominant economic system. It accomplish the full system by applying economic policy and regacy, administrative regulations. In the ancient history of capitalization, the globalization concept has been surrounding world societies since 1980 with the difusion all over the world. As a result of globalization, improving communication technology carried society to information era and the cyberspace, in which people lives in the same time and place was accured. So, international institutions and multinational enterprises strengtlened because of the mobilization of capital. The struggling with the crisis and konjonctural situations are related with the economy policies. The decisions of the international instutions such as WB, IMF, WTO gain strength and therefore governments must realize structural transformation. Nation-states, which are forced to organize structural of the countries, became weaker after globalisation. The labor group feel the burden because government lose it’s function and transform from social state in to minimal government. So the effects of the crisis deepen the policy makers, who introduce globalisation as a basic factor that makes states a part of world, internalized and encode this realisation in to the subconscious of societies. The opportunities and threats, that are outcome of globalisation, has been researching for a long time. Of course it is the democracy problem.

Key-Words: Nation-State, Crisis, Globalism, New-Liberal Policies

¹ Dr. Pınar ALTIOK GÜREL

Beykent Üniversitesi İşletme Yönetimi Programı Öğretim Görevlisi, E-mail adresi: pınaraltinok01@gmail.com.

Giriş

Küreselleşme, çeşitli yönleriyle, çok tartışılan bir konu olarak güncelliğini koruyor. Dünyayı algılayış biçimimizden, tüketim kaplılarımıza kadar, yaşamımızın her alanını etkileyen küreselleşme olgusu, ekonomik, sosyal, politik ve kültürel tüm alanlara nüfuz etmiş bulunuyor. İçinde bulunduğumuz çağ, insanlık tarihi için çok önemli bir sürece sahne oluyor. Olağanüstü bir hızla gelişen teknolojik devrimler, dünyayı neredeyse avucumuzun içine sığdırıvermiş, insanlarda, dünyanın tek bir devlet, kendilerinin de o dünyanın vatandaşı olduğuna dair bir algılama oluşmuştur. İşte, yeni-liberal ekonomi politikalarının uygulanmasıyla birlikte ivme kazanan bu süreç, “Devlet”in çeşitli işlevlerinde bir takım değişim ve dönüşümlere neden olmuştur. Bu çalışmada, temel olarak, bu dönüşümler incelenecek ve söz konusu değişikliklerin oluşturduğu etkileşim ve krizlerle olan bağlantısı üzerinde durulacaktır.

Birinci Bölümde, kısaca kapitalist gelişme süreci içinde küreselleşme kavramına değinilecektir. İkinci Bölüm’de küreselleşme ile bağlantılı olarak “ulus-devlet” ve “sosyal devlet” kavramının geldiği nokta incelenecektir. Üçüncü Bölüm ise, devletin değişen konumu, “Yönetişim” kavramına vurgu yapılarak irdelenecektir. Bir süredir “Yeni Dünya Düzeni” olarak adlandırılan oluşumun, ulus-devletin ekonomik etkinlik alanında meydana getirdiği etkileşimler ise Dördüncü Bölüm’de incelenecektir. “Bilgi Çağı” olarak adlandırılan günümüz dünyasında, küreselleşmenin teknolojik yeniliklerin yayılmasına olan katkıları yadsınamaz. Teknolojinin, ekonomik bir güç olmasının yanı sıra, aynı zamanda politik bir güç olarak da temel belirleyici olması, bizi küreselleşmenin “teknopolitik” boyutunu incelemeye yöneltmiştir. Dolayısıyla Beşinci Bölüm’de teknolojinin dönüşümü değerlendirilecektir.

Son olarak Altıncı Bölüm’de de sözkonusu değişimlerin ışığında, yeni-liberal ekonomi politikalarının krizlerle olan etkileşimi bağlamında dünyanın aldığı yeni boyut değerlendirilmeye çalışılacaktır.

1. Kapitalizmin Gelişme Süreci ve Küreselleşme

Dünya ekonomisini, son otuz yıldır, sürekli artan düzeyde şekillendiren itici güç “küreselleşme” olarak karşımızda yerini aldı. Küreselleşme, yeni liberal politikaların şekillendirdiği ve toplumsal yaşamın bütün alanlarında köklü doku değişiklikleri ve dönüşümlerle ifadesini bulan, dünya ölçeğinde bir yeniden yapılanma sürecidir.

Öyle ki, bu süreç, farklı ulusal toplumsal formasyonların, kendi iç farklılıklarına rağmen, dünya ekonomisi ile, yeni iş bölümü biçimlerine göre bütünleşme sürecine girmesini içermektedir.(Çapraz, 2001:83)

Esasen, küreselleşme olgusunun yeni bir şey olmadığını, kapitalizm tarihiyle eşdeğer bir yapısı olduğunu söylemek mümkündür. Zira, Ortaçağ'ın sonlarından başlayarak Batı Avrupa'da nüvelenen kapitalizm, sömürgecilik (o zamanki şekli ile kolonizasyon) yoluyla çeşitli toprakları ele geçirerek, her zaman kendisine yeni alanlar açma ve yeni kaynak bulma amacıyla hareket etmiştir. Bu bakış açısıyla, dünyadaki birinci küreselleşme dalgası; “Batı Avrupa’da, kapalı tarım ekonomisinden, ticari kapitalizme geçiş ile eş anlamlıdır ve siyasal sonucu, feodal beyliklerin yerini ulus-devlete bırakmasıdır.”(Bulut,2003:183) Sonuçta, çevre ekonomileri sistematik bir kolonizasyon süreci ile merkeze bağlandı.(Sayar,2008:1) Daha sonra, sanayileşme ile ilintili olarak, ikinci bir küreselleşme dalgası daha yaşandı. Sanayi üretiminin yetersiz ulusal pazarların üzerinde daha geniş ve güvenli pazarlar bulmasını zorunlu kılan, emperyalizm ile sonuçlanan bir aşama olarak küreselleşme.(Bulut,2003:183) Bu aşama da, yaşanan önemli savaşlar nedeniyle, ulus-devletlerin ciddi tehditler altında kaldığı bir dönemi ifade eder. Ve nihayet, 20.yüzyılın sonundan bu güne gelinceye değin, bizim de tanıklık etmekte olduğumuz, iletişim ve bilgi teknolojilerindeki gelişmelerle karakterize edilen, üçüncü dalga küreselleşme. Bu aşamada ise, ulus-devletin ciddi bir dönüşüm geçirmesi söz konusu olmuştur.

Yani, görüldüğü gibi, küreselleşme, her zaman, bir şekilde ulus- devlet kavramına temas eden bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Küreselleşme ile ulus-devlet kavramı, her aşamada çeşitli etkiler alırken, değişmeyen olgu şudur: “19.yüzyılda somut iktisadi hayatta gerçekleşen kolonizasyon hareketinde ortaya çıkan proto-tip, metafizik karakterini bozmadan 21.yüzyılda da taşınmıştır.”(Sayar,2008:1) Ancak günümüzün ayırt edici özelliği, 19.yüzyıldaki gibi üretici/sanayi sermayesine değil, finans sermayesinin hükümranlılığına dayalı olmasıdır (Yeldan, 2008, 22).

Kapitalizm tarihi boyunca süregelen bir olgu olmakla birlikte, ‘küreselleşme’ kavramının dünya çapında bir metafor olarak kullanılması, bu son dilime denk düşer. Ve, işte bu son küreselleşme ile; teknolojik gelişmelerin hızlanması, bunun uzantısı olarak mal ve hizmetlerin ve sermayenin uluslararası ölçekte daha kolay akabilmesi ve bu durumun, siyasal, sosyo-kültürel ve politik alanlara da, ekonomik alanda olduğu kadar kuvvetli bir şekilde yansımalarına tanık olmaktadır.

İşte bu, dünyayı adeta tek bir düzleme oturttuk, Yeni Dünya Düzeni içerisindeki yeni resmin, teknolojik gelişmeleri de arkasına alarak, tüm dünyayı tek bir pazara dönüştürme, bir anlamda “one world government” şekline getirilme durumu için de, gerek ulus-devlet, gerekse sosyal-devlet, önemli engeller teşkil etmektedir.

Çok Uluslu Şirketler (ÇUŞ)'lerin ve uluslararası örgütlerin yayılma ve egemenlik alanını tehdit edecek her türlü oluşum, devlet veya devlet dışı aktör etkisiz hale getirilmelidir. Bu durum, yeni-liberal politikalar için, devletlerin sosyo-ekonomik yapı ve ilişkilerini yeniden düzenleme gereğini doğurmuştur. Kapitalizmin geldiği bu son aşama olarak küreselleşme, artık uluslar üstü hale gelmiş sermayenin ve ÇUŞ'lerin, devletlerin sosyal boyutunu ve ekonomik alanlardaki işlevlerini önemli ölçüde zaafa uğratan bir sistem olarak karşımıza çıkmaktadır. 1980'lerden itibaren, serbest piyasa ekonomisini güçlendirmeyi hedefleyen yeni-liberal iktisat, devletin ekonomideki ağırlığını mümkün olduğu kadar en aza indirgemeyi hedeflemiş ve bunun bir uzantısı olarak özelleştirme çalışmalarına büyük bir hız kazandırmıştır. Bunun yanında, günümüzde küreselleşme olgusunun devlete bakışında ortaya çıkan en önemli öge, devletin yalnızca ekonomik alandaki varlığının küçültülmesi meselesi değil, aynı zamanda, devletin siyasi varlığının da sorgulanması olmuştur.

Dolayısıyla, dünya ekonomilerini tek bir pazara dönüştürerek, karlılığını yükseltmeyi arzulayan sermaye için, ...ulus-devletin denetim gücünün sınırlandırılması, ...emek piyasalarının esnekleştirilmesi, finansal serbestleşme gibi kavramlar da gerçekte bu sürecin ideolojik unsurlarını oluşturmaktadır.”(Yeldan,2006:25)

Yeni-liberal politikaların getirdiği düzenlemeler, ulus-devlet yapısı zaafa uğratılmış çevre ülkelerin ekonomilerinde ciddi krizler oluşturmaktadır. Bu krizlerle başa çıkabilme kapasitesinin de yine merkez tarafından belirlenen bir olguya dönüşmüş olması, ulus-devlet kavramının önemine daha da belirgin bir vurgu yapar. O halde, ulus- devlet ne menem bir şeydir ki yeni-liberal politika uygulayıcıları bunu bir engel olarak görüp erozyona uğratmak istemektedir? Şimdi kısaca bu kavramları incelemeye çalışacağız.

2. Devlet Kavramının İki Fenomeni:Ulus-Devlet ve Sosyal Devlet

Ulus-devlet kavramının ansiklopedik tanımı:”Meşruiyetini, bir ulusun belli bir coğrafi sınır içindeki egemenliğinden alan devlet şekli” (Vikipedi) olarak yapılıyor. Fransız İhtilali sırasında tarih sahnesine çıkmış olduğu kabul edilen ulus-devlet kavramı, aynı zamanda feodalizmden kapitalizme geçişi sembolize etmesi bakımından da büyük önem taşır.

Ulus-devlet kavramının bir diğer önemli belirleyicisi de, “her milletin kendi kaderini tayin ve otonomi hakkına sahip olduğu fikrini içermesidir.”(Vikipedi)

Bu bilgiler ışığında, ulus-devlet kavramının temsil ettiği özelliklerin önemi, daha da belirginleşir. O halde; Ulus-devlet: “İnsanların kendi kaderlerini milli politik mekanizmalar ve kurumlar çerçevesinde belirledikleri bir devlet modelini ifade etmektedir.”(Cebeci,2008:24)

Esasen, ulus-devletin, ulus egemenliği çerçevesindeki tanımına ilişkin tarihsel süreç, Fransız İhtilali'nden çok daha eskilere, 12.yüzyıla kadar dayanır. Ancak, 1648'de imzalanan

Westphalia Anlaşması'nın, ulus-devlet kuramı ile ilgili bir dönüm noktası olduğu kabul edilmektedir. Buna göre, "toprak ve otorite" kavramları, Westphalia Anlaşması'nın ön plana çıkan iki unsuru olarak göze çarpar. Aynı zamanda, ulus-devletin, uluslar arası düzende nerede yer alacağını göstermesi diğer deyişle ulus-devleti uluslar arası platformda başlı başına bir kimlik olarak görmesi bakımından, Westphalia Anlaşması son derece önemlidir. Şöyle ki; "Westphalia Modeli olarak adlandırılan bu modele göre, devletler, devletler arası hukukun eşit özneleridir."(Bulut,2003:185) Devletler arası hukuk ise, devletlerin aralarında yapacakları anlaşmalarla şekillenecektir. Yani, Westphalia Anlaşması ile; "Devletin kendi tebası üzerindeki etkisinin ve devletlerin kendi toprakları içinde yetki hakkının mutlak olduğunun kabul edilmesiyle sonuca bağlanmıştır. Böylece devlet, ...egemenliğin temel göstergesi olan yasa yapma gücünü kullanarak, tebasıyla olan bağı, hiçbir dış zorlamaya maruz kalmaksızın düzenleyebilecektir."(Bulut,2008:185) Burada, Westphalia Anlaşması'nın, hem iç egemenlik hem de ulus-devletin uluslar arası düzeydeki egemenliğini konu aldığını görüyoruz. İç egemenlik, bir devlette kamu otoritesinin örgütlenmesi ve bu otoritenin denetim mekanizmasına ve kontrol gücüne sahip olması anlamına geliyor. (Cebeci,2008:26) Bunun yanında, Westphalian egemenlik de, dış aktörlerin iç otorite konfigürasyonuna müdahale edememesi anlamına geliyor.(Cebeci,2008:26)

18.yüzyılın sonlarında başlayıp 19.yüzyılın ilk dönemlerine uzanan Sanayi Devrimi'nin yaşanmasına paralel olarak, Avrupa'da sermaye birikimi artınca, bu durum, burjuva sınıfının yapı değiştirmesine ve yeni bir işçi sınıfının doğmasına yol açtı. Fabrika sistemine geçişle birlikte, Avrupa ülkeleri, yeni koloniler oluşturarak, bu topraklardan getirdikleri malları endüstride kullanmaya başladılar. Tarım ve sanayi ürünlerini, fabrikalarda işleyip, tekrar sömürgelerine sattılar. Üst üste yeni buluşların üretime olan etkisi ve makineleşmiş endüstrinin doğması, bu günkü kitle toplumunun temellerini atmaya başlamıştı. Sanayi Devrimi ile oluşan işçi sınıfı, sosyal ve siyasi haklardan mahrumdu. Teknolojik gelişmelerin ve fabrika ortamının sağladığı gruplaşmaların etkisiyle, bilinçlenen işçi sınıfı, haklarıyla ilgili mücadeleler vermeye başladılar. Oy hakları olmayan ve sendikal hareketlerden ve grev hakkından da yoksun durumdaki işçi sınıfının haklarıyla ilgili olarak, sosyalizm görüşü ortaya çıktı. Sosyalizm, komünist topluma geçiş için bir araç olarak kabul edildi. Ve böylece iki kutba ayrılan dünyada, her bir ülkenin, "ulus-devlet" kavramının kutsal çatısı altında, ekonomik ve politik olarak daha da güçlenmesi zorunluluğu doğdu.

Demek oluyor ki; "...19.yüzyılda geliştirilen büyük ölçekli teorik çerçevelerle felsefi altyapısına kavuşan ulus-devlet yapılanması, yine bu yüzyılda yaşanan birlik hareketleri ve

sömürgeci rekabet ile en temel reel politik güç birimi ve aktörü niteliği kazanmıştır.”(Davutoğlu,2009:16) Böylece ulus-devlet, ortak değerler etrafında toplanan ve ulusal politikalarla şekillenen siyasi bir çerçevede oluşturulmuş bir devlet biçimi olarak yerini almıştır.

Sovyetler Birliği'nin dağılması ile iki kutuplu dünyanın ortadan kalkması ve yeni dünya düzeninin oluşmasıyla birlikte, devletin, kendi siyasi sınırlarını aşarak, küresel ekonomiye eklenmesi gibi bir olguyla karşılaşan dünyada, ABD'nin kazandığı güç, küreselleşmenin siyasi temeline çok büyük katkı sağlamıştır. Denilebilir ki; “Küreselleşme, kendine özgü form ve kurumlarıyla, kendi devletini ortaya çıkarmıştır.”(Cebeci,2008:27) İşte, bu nedenle, küreselleşme süreci, ulus-devletin geleceğini tartışmaya açmaktadır.

Küreselleşme ile “sınırların adeta ortadan kalktığı” bir ortak düzlem algılanınca Çok Uluslu Şirket’ler (ÇUŞ), hükümet dışı uluslararası kuruluşlar, Sivil Toplum Örgütleri(STÖ) gibi, küresel aktörler devreye girmiştir. Ulus-devlet zaafa uğratılınca, küresel ölçekte ekonomik serbestleşme uygulamalarına, STÖ ve yerelleşme hareketleri eşlik etmeye başladı. Söz konusu STÖ’leri, uluslarüstü bir sivil toplum geliştirme amacına yöneliktir. STÖ’leri, hükümetlerin resmi kurumsal yapısı dışında ve bunlardan bağımsız olarak çalışan, politik, sosyal, kültürel, hukuki ve çevresel amaçları doğrultusunda lobi çalışmaları yapan, üyelerini ve çalışanlarını gönüllülük usulüyle alan, kar amacı gütmeyen kuruluşlardır.(Vikipedi) STÖ’lerini harekete geçiren en önemli neden,...”Ulus-devletlerin küresel ölçekte ortaya çıkan sorunları çözmekteki yetersizlikleridir.”(Cebeci,2008:34)

Bunun yanında, dünyadaki kaynakların kullanımında ortaya çıkan adaletsiz düzenlemelerin sonucunda, insan yaşamının ve geleceğin tehlikede olduğu kaygısı da baş göstermiş, gelişen çevre duyarlılığı ile, “derin ekoloji”, “sürdürülebilir kalkınma”, ekolojik kapitalizm”, “çevre dostu kapitalizm” gibi kavramlar bu dönemde ortaya çıkarak bir anlamda dönemin paradoksunu oluşturmuş (Kaynak,2003:20) bu alanlarda çalışan STÖ’leri de gün geçtikçe artmıştır.

İş öyle bir hal almıştır ki, ulus-devletlerin politikaları ve uygulamaları, uluslararası sermayenin çıkarları ile çatışmaya başlamıştır. AB(Avrupa Birliği), NAFTA(Kuzey Amerika Serbest Ticaret Alanı), LAFTA(Latin Amerika Serbest Ticaret Birliği),v.b.gibi uluslar arası kuruluşlar, üye ülkelere kendi özgül kurallarını kabul ettirerek, egemenlik alanlarını sınırlandırmaktadır. Aynı şekilde, IMF(Uluslararası Para Fonu),DB(Dünya Bankası),GATT(Genel Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Anlaşması),DTÖ(Dünya Ticaret Örgütü)gibi kuruluşların çalışmaları ile, “kimliği belirsiz bir uluslar arası bürokrasi, dünyanın her bölgesine hızla yayılmaktadır.”(Cebeci,2008:30) (Burada GATT ve DTÖ ile ilgili bir

açıklama yapmak gerekiyor. 1990’lı yıllara kadar uluslar arası ticarete ilişkin kurallar, Bretton Woods sisteminin gümrük ve ticaret ayağını oluşturan GATT çerçevesinde yürütüldü. Bu oluşumun amacı, elbette ki dünya ticaretinin önündeki engellerin ortadan kaldırılmasıdır. 1995’den bu yana, aynı amaç, bu sefer Dünya Bankası çatısı altında, DTÖ ile hayata geçirilmiştir.)

Adı geçen tüm bu oluşumlar, uyguladıkları neo-liberal politikalar ile, ulus-devletlerin ekonomik-ulusal çıkarlarına ve bağımsızlığına ilişkin egemenlik güçlerini sınırlandırarak, uluslar arası ekonomik ilişkilerin küreselleşme yönünde biçimlenmesine zemin hazırlamakta, serbest piyasa ekonomisi bakış açısı ile, küresel sürece katılmalarını mecburi kılmaktadır.

Bunun için, “Batı’da güç devşirmenin bir paradigması olarak geliştirilen ulus-devlet modeli, şimdi küresel devlet modeline dönüşmektedir.” (Barkçin,2008:47)

Küreselleşme ile yeniden sorgulanan, aidiyet duygusu, zaman-mekan algılamalarındaki yanlısamalar ve bu boyutların insan ile bağlantı noktaları, bu bağlantının ana taşıyıcısı durumundaki devlet kavramını da yeniden şekillenme mecburiyetinde bırakmıştır.

Yani, küreselleşme ile devlet; “...Westphalia’dan bu yana Batı-merkezli bir silsile olarak takip edilebilen ulus-devlet, sömürgecilik-sanayileşme-emperyalizm-liberal demokrasi çizgisine eklenmekte”(Barkçin,2008:49) ve bu dönüşüm “...yeni bir eşitsizlik ve ayrışma üzerinde gerçekleşmektedir.”(Barkçin,2008:49)

Şimdi, devletin “sosyal devlet” olma boyutuna bakalım:

19.yüzyılın başlarında, yaygın olarak kabul gören anlayış, Adam Smith’in “bırakınız yapınlar” anlayışında ifadesini bulan liberalizm anlayışdır. Buna göre, devletin fonksiyonları mümkün olduğunca dar sınırlar içinde tutulmalı ve böylece serbest rekabete uygun ideal bir denge haline ulaştırılmalıdır. Çünkü, piyasada adeta kendiliğinden işlemekte olan bir “görünmeyen el”in varlığı, toplumsal çıkarı sağlayacaktır. Devlet, işte bu görünmez ele müdahalede bulunacak ekonomik ve sosyal uygulamalardan uzak durmalıdır.

Ancak, önce, Sanayi Devrimi’nin getirdiği toplumsal koşulların, emeği ile çalışan sınıfların yaşam şartlarını zorlaştırması, ardından 1929-1930 büyük krizinin kendisini ekonomide durgunluk ve kitlesel işsizlik olarak göstermesi sonucunda, klasik liberal anlayışa getirilen eleştiriler, serbest rekabetle ekonominin kendi kendini düzenleyeceğine dair anlayışı yıktı. Bu dönemde yaşananlar, sosyal devletin felsefi temellerini attı.

İngiltere ve Fransa’da işsiz orduları sokağa döküldü, sosyalist partiler ve işçi sendikaları güçlendi. Bu büyük kriz, aynı zamanda İkinci Dünya Savaşı’na giden koşulları da körükliyordu. İngiliz İktisatçı Lord J.M.Keynes, devlet müdahalelerine dayalı olarak

bunalımdan kurtulma programı oluşturdu. Böylece, Keynes, ‘Sosyal Devlet’in fikir babası olarak yeni bir dönemi başlatmış olacaktı.(Sertel,2009:12) Buna göre;”Devlet, mali sermayeyi denetim altına alacak, devlet bankaları kurulacak,...devlet reel ekonomiye, sanayiye ve tarıma yatırımlar,...ve az gelirliilerin alım gücünü arttırmak için sosyal yardımlar yapacaktı...Bu yardımların hedefi halkın alım kabiliyetini artırarak iç pazarı açmak, ekonomiyi durgunluktan kurtarmaktı.”(Sertel,2009:12) Böylece, devlet, pasif durumdaki ‘jandarma devlet’ modelinden arınarak, sosyal ve ekonomik düzenlemelerin uygulayıcısı olarak yerini aldı.

O halde, temel olarak bakmak gerekirse; ”Vatandaşların sosyal durumlarıyla ilgilenen ve onlara asgari bir yaşam düzeyi sağlamakla görevli olan sosyal devlet(refah devleti), ‘insan onuru’nun korunmasını amaçlar. Bunun, sosyal adaleti sağlamakdan geçtiğine inanır ve bu yüzden devletin sosyal ve ekonomik yaşama aktif müdahalesini meşru ve gerekli gören bir anlayışı ifade eder.”(Bulut,2003:174)

(Sosyal devlet anlayışı Türk Anayasa Hukukuna da Cumhuriyetin Nitelikleri kapsamında temel bir unsur olarak girmiştir. 1961 Anayasası’na giren sosyal devlet anlayışı, 1982 Anayasası’nda da korunmuştur. Biz, özel olarak Türkiye örneğini incelememekle beraber, sosyal devlet kavramının daha iyi anlaşılmasının önemine binaen, ülkemizde sosyal devlet kavramının Anayasa nezdinde nasıl ele alındığını kısaca belirtmeyi uygun gördük. Şöyle ki; “Sosyal devlet,...ferdin huzur ve refahını gerçekleştiren,...kişi ve toplum arasında denge kuran, emek ve sermaye ilişkilerini dengeli olarak düzenleyen,...çalışanların insanca yaşaması ve çalışma hayatının kararlılık içinde gelişmesi için sosyal, iktisadi ve mali tedbirler olarak,...işsizliği önleyici ve milli gelirin adalete uygun biçimde dağılmasını sağlayan,...hukuka bağlı,...gerçekçi bir özgürlük rejimini uygulayan devlet demektir.”(Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisi,1969:23)

19.yüzyılın ikinci yarısından 20.yüzyılın başlarına kadar uzanan kesitte, benimsenen ve uygulanan ekonomi politikaları sosyal devlet olgusu doğrultusunda bir yapılanmayı da beraberinde getirmiştir. Bu dönemde uygulanan Keynesyen politikalarla; devlet, sosyal ve ekonomik anlamda faaliyetler üstlenerek, vatandaşlarına sosyal bir hak olarak sunduğu insan onuruna yakışır asgari bir yaşam düzeyi sağlamaya yönelik olarak, eğitim, sağlık, emeklilik, sendikal haklar, güçsüzlerin ve yaşlıların korunmasına yönelik düzenlemeler ve bunun yanında ulaşım-haberleşme gibi temel altyapı hizmetlerini, hep sosyal devlet olmanın bir gereği olarak üstlenmiştir.

Çünkü; “Hukuk devletinin amaçladığı, kişinin korunması olgusu, ancak devletin sosyal bir nitelik kazanması ile mümkün olacaktır.”(Bulut,2003:176) Bunun yanında, sosyal devlet,

toplumun güçsüz kesimlerini gözeterek, sisteme yabancılaşmayı önlemiş, herkesin siyasal yaşama aktif bir biçimde katılmasını sağlamış ve böylece demokrasi için elverişli bir ortam hazırlamıştır.(Bulut,2003:180) 1970’li yıllara gelindiğinde, bu dönemde uygulanan sosyal devlet(refah devleti) uygulamalarının sonucunda, Hollanda, İsveç, Norveç, Danimarka, Avusturya, Almanya, Fransa, Belçika ve İngiltere başta olmak üzere, Avrupa ülkelerinde, işsizlik, sağlık, eğitim gibi konularda büyük başarılar kaydedilmiştir. Avrupa’nın, bugünkü modernizminin, sanayileşmesinin ve eğitim-kültür hareketinin temelleri, işte bu sosyal devlet uygulamalarının yoğun olduğu dönemde atılmıştır. Bunun yanında, sosyal devletin gelişimi ile birlikte, kamu sektörünün ekonomi içindeki payının büyük ölçüde arttığını görüyoruz.

1970’lerde baş gösteren ve ikinci yarısında giderek artan şekilde yaşanan petrol şokları ve başlayan ekonomik kriz ile; yeni-liberalizmin önemli temsilcisi Milton Friedman başta olmak üzere, yeni-liberal çevrelerde, sosyal devlet olgusu da yeniden tartışılır duruma gelmiştir.

Yeni-liberallerin görüşleri; “...kamu kesimini daraltmaktan ve özel çıkar önceliğini sınırsız kılmaktan başka çıkar yol yoktur...’daha az devlet, daha çok özel teşebbüs’ sloganıyla özetlenir.”(Işıklı, 2008:48) Yeni-liberal iktisadın “ özgürlük” miti ile bayraklaşan önemli savunucusu ve monetarist okulun temsilcisi Milton Friedman; “Devlet müdahalelerinin piyasanın dinamiklerini bozarak, insanları daha az çalışmaya teşvik ettiğini ve çalışmadan gelir elde edenleri de tembelliğe yönelttiğini...” öne sürer.(Friedman,1988:245) Böylece, “insan özgürlüğünün güvencesinin piyasa ekonomisi olduğu inancına dayanan ve ekonomik eşitlik, toplumsal adalet gibi sorunları gözardı eden yeni sağ anlayışın, “laissez-faire”(bırakınız yapsınlar) ile özetlenen 19.yüzyıl liberalizminin çağdaş yorumu...”(Demirel,2006:109-110) olarak sunulması ile yeni-liberal politikalar dünya sahnesine çıkmış oldu.

1980’lere gelindiğinde, söz konusu yeni-liberal görüşlerin uygulama alanı bulduğu Reaganomizm ve Thatcherizm ile, serbest piyasa ekonomisinin bir gereği olarak ; devletin küçültülmesi, korumacı politikaların kalkması, dış ticaretin teşvik edilmesi, özelleştirmeler, para piyasalarının serbestleştirilmesi konuları gündeme gelmiştir. Böylece, yeni-liberal iktisat politikalarının uygulanması, kapitalist sistem içerisinde yeni bir yapılanmaya zemin hazırlamıştır. Ki bu dönem, küreselleşme açısından önemli bir “sıçrama tahtası” niteliği taşır.

Yeni-liberal görüşün sosyal devlet modelini ele alışı, kendi felsefesine uygun olarak, devletin sosyal boyutuyla ilgili çeşitli farklılıklar ortaya koyar. Şöyle ki; “Devletin ekonomik ve sosyal yaşama özel olarak da emek piyasasına sistematik olarak müdahale etmesi,...Emekçi sınıfların piyasaya bağımlılıkları sonucu varlıklarını tehdit eden sosyal risklere karşı asgari bir güvence sağlamak üzere sosyal koruma sistemlerinin ve kamu hizmetlerinin geliştirilmesi,...Sosyal edimlerin ve hizmetlerin toplumun tüm üyeleri için hak olarak

düzenlenmesi...” (Mütevellioglu-Ersezer,2008:163) şeklinde ifadesini bulan, “sosyal devletin temel bileşenleri”, yeni-liberal iktisada göre, devletin düzenleme alanından çıkarılıp, bireysel özgürlüklerin temel alındığı bir model benimsenmelidir.

Eğer devlet, sosyal devlet işlevlerini yerine getiremezse, o halde ulus-devlet olma gücünü de kaybetmesi kaçınılmaz olacaktır. Sosyal yurttaşlık hakkına dayanan vatandaşı, bundan böyle küreselleşen dünyanın özerk bir bireyi olunca, sosyal devlet de her şeyden önce içinde yaşama alanı bulduğu ve organik bağlarla etkileşim içinde olduğu ulus-devlet modelinin kan kaybetmesi sonucunda, kendisine yaşam alanı bulamayacaktır.

Küreselleşmiş dünyada, bakıldığı zaman görünen gerçek, ulus-ötesi sermaye şirketlerinin, ulus-devletlerin denetim alanından çıkmış güçlü ve belirleyici yapılarının başat olduğudur. IMF,DTÖ,DB gibi kuruluşların, ulus-ötesi küresel sermayenin çıkarlarını temsil ettiği açıktır. İşte burada, yeni-liberal kurama katkıda bulunan önemli bir “ironiye” vurgu yapmak, işin en ilgi çeken saptamasını gözler önüne sermek açısından bir gerekliliktir. Şöyle ki; Tarih bizi “Neo-Liberal Devletçilik!” gibi bir kavramla tanıştırmaktadır. Zıt felsefelerin birleşmesinden, böyle yeni bir kavram doğmuş ise eğer, küresel dünyanın “türdeş” olmayan zenginliğine de ancak bu yakışır demek gerekir. Şimdi bu “Neo-Liberal Devletçilik” meselesine kısaca değineceğiz.

Neo-liberal devletçilik; “Mülkiyetin ve kamusal varlıkların sermayeye, özellikle de yabancı sermayeye transferi için ekonomiye ve topluma müdahale eden, bu amaçla yeni düzenlemeler ve kurallar getiren devlettir.”(Petras, 2002) Bu haliyle, ‘ulus-devlet’, neo-emperyal (yeni-sömürgeci) düzenin bir parçasıdır. Çünkü, ticaret ve piyasalar, çoğunlukla devletler arası anlaşmalarla belirlenmektedir. “Küreselleşme, yalnızca çok uluslu şirketlerin büyümesinin bir ürünü olmayıp, büyük ölçüde devletler arası anlaşmaların bir marifetidir. Kapitalist şartlar arasındaki rekabete devlet aracılık eder, etkiler ve yönetir; piyasalar devletin üzerinde değil, ama onun belirlediği sınırlar içinde faaliyet gösterir.”(Petras,2002)

Devlet, dolaylı-dolaysız sübvansiyonlarla, vergi indirim ve muafiyetleriyle ve benzeri düzenlemelerle, hem yerel pazarların korunmasında hem de yurtdışı piyasaların ele geçirilmesinde derinlemesine bir rol oynar. Ayrıca, hegemonik yeni-emperyal devlet; “Üçüncü dünya’da kredi alan devletlere, ticaretin önündeki engellerin azaltılması ya da kaldırılması, işletmelerin özelleştirilmesi ve ulusal denetimden çıkarılması yolundaki koşullu anlaşmalarla uluslararası finans kuruluşları kanalıyla baskı yapar.”(Petras,2002). Bu merkezlerin yönetiminde zaten ABD, AB ve Japon ÇUŞ’lerinin temsilcileri belirleyici güçte olduğu için; söz konusu sermaye gruplarının piyasalarda derinleşmesi ve yerel işletmeleri

satın almaları sağlanmış olur. Aynı şekilde, IMF, DB gibi uluslar arası kuruluşlar, bağımsız olmayıp, güç ve fonlarını emperyalist devletlerden alan, organik bir ilişki içindedirler.

Faaliyetleri ülkelerin sınırlarını aşan ÇUŞ'ler, hala ulusal şirketlerdir ve faaliyetlerini sürdürebilmeleri için hala devletlerinin etkin ve olumlu desteğine ihtiyaç duymaktadırlar. (Amin,2004) Bunlara ek olarak, tüm büyük ekonomik anlaşmaların da devletler tarafından müzakere edildiğini görüyoruz. Bu durum da, ticaretin serbestleşmesinde ve yeni yatırım mevzuatlarının oluşturulmasında devletin önemine bir kez daha vurgu yapar. Küresel ticaret kurallarını oluşturmak için GATT, DTÖ, LOME v.b. anlaşmaları ve ÇUŞ'lere yeni pazarlar açmak için gerekli olan NAFTA, LAFTA gibi bölgesel çok taraflı ticaret paktlarını da yine 'emperyal devlet' formüle eder.

Kısacası; "Küresel sistem, emperyal ulus-devletlere ve onlarla birlikte hareket eden ÇUŞ'lerin birleşik gücüne dayanmakta ve onlar tarafından yönetilmektedir."(Mütevellioglu-Ersezer,2008:164). "Neo-Devletçilik, ÇUŞ'lerin 'küresel yayılmasının' merkezi unsurudur...Dolayısıyla, her kim ki neo-liberal bir rejimden söz eder, o aslında neo-liberal politikaları dayatan ve uygulayan güçlü bir devletten söz ediyor demektir."(Petras,2002)

Böylece, görülüyor ki, 20.yüzyılın son çeyreğinde büyük hız kazanan küreselleşme süreci, kapitalizmin, dünya ticareti içerisinde pazarı genişletme ve sermaye birikimine yönelik ihtiyacını karşılayabilmesini kolaylaştırmıştır. Gelirin dünya çapındaki eşitsizliğini arttırıp, merkez-çevre arasındaki sömürü ilişkisini daha da derinleştirerek. Yeni dünya düzeninde, yeniden sömürgeleşen/sömürgeleştirilen devlet; gelir politikasını, ithalat-ihracat politikalarını, sermayenin hareketliliğini, çalışma ilişkilerini düzenleyen yeni kurallar koymuştur.

Sonuç olarak, ulus-devletin, neo-liberal politikaların güçlenmesi yönünde yeni sisteme uyumlaştırılması ve bu anlamda müdahale alanlarının artması gibi bir ironi söz konusudur.

Oysa, gözden uzak tutulmaması gereken gerçek şudur ki; "Erozyona uğrayan ulus-devlet değil, ulus-devletin etkin bir aktörü olduğu devlet-toplum, siyaset-ekonomi arasındaki güç dengeleridir."(Mütevellioglu-Ersezer,2008:166) İşin bugün geldiği sonuç, başlı başına kapitalizmin varolma tarzında ifadesini bulur. "Kapitalist düzenin tüm ardıl modelleri, doğası gereği,...dünyanın emperyalist vizyonuna dayanmaktadır...Çağın ideolojisinde bu denli kibirle yayılan küreselleşme, sistemden kaynaklı emperyalist doğanın yeni biçimidir."(Amin,2004)

3. Devletin Değişen Konumunun, Sosyal Devlet Olgusuna Etkisi :“Yönetişim”

Kapitalizmin dinamikleri, sermaye birikimi üzerine kuruludur. İkinci Dünya Savaşı'ndan 1970'lere uzanan sürede, devletin, sermayenin birikim ve bölüşüm dinamikleri içerisinde aktif düzenleyici olarak yer alması, söz konusu dönemde “Fordizm” ve “Refah Devleti” kavramlarını ön plana taşımıştır. Bu dönem, bir anlamda, “Kapitalizmin Altın Çağı” olarak ifade edilen, sosyal refahın yükselişe geçtiği tarihsel bir süreci gözler önüne serer.

Bu dönemde, devlet, “sosyal devlet” olmanın gereği olarak, sosyal güvenlik hizmetleri, emeklilik hakkına ilişkin düzenlemeler, parasal yardımlar, bedelsiz sağlık ve eğitim hizmetleri, alt gelir gruplarına yönelik yardımlar, çocuk-yaşlı ve hastalara yönelik kaynak tahsisleri, sosyal konut üretimi,v.b.gibi alanlarda, son derecede geniş kapsamlı düzenlemeler yapmış ve aynı zamanda yüksek sanayi gerektiren alt-yapı harcamalarıyla da kalkınmayı oluşturan itici güçleri temin etmiştir.

Bu dönem,...”...kapitalist-ulusal devletlerin, refah devleti eksenine yerleşmesini sağlamıştır...”(Sönmez,2008:63) Yani, devlet, Keynesci politikalarla, sermaye birikim ve bölüşüm dinamiklerinde temel düzenleyici olmuştur. Bununla birlikte, bunun “merkezin” sosyal refahını arttırmaya yönelik düzenlemeler olduğunu ve söz konusu Keynesci politikalarla devletin, ekonomiyi yönlendirirken, aynı zamanda büyük sermayeye arka çıktığını, ve böylece ABD kökenli olan Fordist birikim modelinin Batı Avrupa ve Japonya'ya aktarılması biçiminde gelişen uluslararasılaşmada önemli bir yere sahip olduğunu göz edemeyiz.(Sönmez,2008:63) Devlet, yeri geldiğinde serbest, yeri geldiğinde müdahaleci ve korumacı politikalar uygulayarak, uluslararası piyasalardaki ilişkileri, dünya hiyerarşisinde ‘merkez’i başat konuma getirecek şekilde düzenlemiştir. Burada, öncelikle vurgulanması gereken nokta; “Merkez ülkelerindeki sosyal refahı arttırıcı yöndeki düzenlemelerin ardında, geçmişe dayanan ve yoğunluğu yüksek bir sınıf mücadelesinin bulunmasıdır.”(Sönmez,2008:63)

İşte, 1970'lere gelindiğinde, merkez ülkelerde ortalama kar oranlarının düşme eğilimine girmesiyle, artık uluslar arası ölçekte yeni bir işbölümüne gereksinim duyulmaktadır. Özellikle ABD kökenli ÇUŞ'ler, işgücünün ucuz ve örgütsüz olduğu çevre ülkelere hızla yönelme eğilimine girmişlerdir. Yani, merkez ülkelerde, sosyal dengeye dayalı politikaların kazanımları, sermaye için belirli bir doyum noktasına ulaşmış, yeni avantajlar sağlayamayacak noktaya geldiğinde, ‘merkez’ için, artık yeni bir birikim ve bölüşüm sisteminin benimsenmesi gereği doğmuştur.

“...Kapitalizm, doğası gereği dünya pazarlarına yayılmak, sürekli genişlemek, yeni kar alanları bulmak zorundadır. Bu durum kapitalizm için olmazsa olmazdır, ‘si ne qua non’dur.”(Akkaya,2003:99) İşte bu nedenle, uluslar arası ticarete ve bilhassa finans sektöründe serbestliğin sağlanması yönündeki politikaların uygulanması, gereklilik halini almıştır. ‘Çevre’de ise, sosyal devlet uygulamalarının ekonomik ve sosyal alanda etkinliğinin azaltılması, ağır dış borç yükü altındaki ülkelerin krize dayanıksız yapıları, bu ülkeleri,...”...oluşturulmakta olan yeni küresel düzene eklenme doğrultusunda merkez ülkelerdeki büyük sermayeye ve yeni düzenin mimarları olan IMF ve Dünya Bankası gibi kuruluşlara kapılarını ardına kadar açmak...”(Sönmez,2008:66) durumunda bırakmıştır.

Küreselleşme ile; devletin, söz konusu sermayenin birikimi, bölüşümü ve işlenmesi yönündeki rolü, yeni bir eksene doğru devinmiş, ve bu yeni paylaşım süreci, sosyal refah devletini günümüzün küreselleşen dünyasında “yönetişimci devlet” şekline dönüştürmüştür.

Sermayenin, birikim ve bölüşüm mekanizmaları üzerinde, devletin bu rol değişiminin anlamı, Türkiye’nin de dahil olduğu “yükselen piyasa” ekonomilerinde, devletin “yeniden yapılandırma” sürecine sokulması doğrultusunda uygulanan yeni-liberal politikalarla ifadesini bulur. Devletin sosyal boyutu, bölüşüm meselesidir ve siyaset alanı içerisinde yanıtını bulur.

Dolayısıyla, uluslararası/uluslarüstü güç dengelerinin ideolojik ve siyasal olarak ağırlığını küreselleştirdiği yeni düzende, devletin düzenleme, birikim, bölüşüm ve bunun uzantısı olarak, sosyal devlet, ulus-devlet aksında, yeni-liberal politikaların şekillendireceği düzenlemeleri yapmak gerekmiştir.

Bu bağlamda, ...”Yönetişim kavramı yeni kuralların şemsiyesi olarak yorumlanabilir...Yönetişimci devlet kavramından neoliberal politikaların kurumsallaşmasını sağlayan ve uygulayan baş aktör anlaşılmalıdır.”(Sönmez,2008:66) Yönetişim, devletin karar alma süreçleri ve resmi kurumsal yapısıyla belirlenen hükümetten daha geniş bir kavram olarak tanımlanmaktadır.(Demirel,2006:116)

Yeni-liberal politikaların, küreselleşme yönünde; dış ticarete, sermaye hareketlerinde serbestlik istemeleri, kamu hizmetlerinin olabildiğince azaltılması ve/veya ticarileştirilmesi, mümkünse özelleştirilmesi şeklindeki uygulamaların, ‘yükselen piyasa’ ekonomilerine daha fazla fon girişinin sağlanmasına sebep olacağı ve bunun da ekonominin global büyümesine olumlu katkılar sağlayacağı yönündeki telkinleri açıktır. “Bu bağlamda, ‘etkin’ ve/veya ‘optimum’ devlet kavramına odaklanılarak, devletin ekonomik ve sosyal alanın dışında tutulması, merkezi devlet gücünün ve yetkisinin kısıtlanması,...ulus-devlet kavramının aşındırılması ve yetkilerinin giderek dar bir alana hapsedilmesi söz konusudur.”(Sönmez,2008:66)

“Yönetişim yaklaşımı, yönetim-devlet sisteminin kurumsal-anayasal bakış açısına itiraz etmektedir. Yönetişim, kamu yönetiminin kamu gücünü kullanmadan iş yaptırma kapasitesine vurgu yapar.”(Demirel,2006:116) “Yönetişim kavramı,...küresel düzenin; işletme, makroekonomi, çalışma ve sosyal yaşam ile kamu yönetimi alanlarında kurallarını ortaya koymakta,...” dır. (Sönmez, 2008:66)

Görüldüğü gibi, “yönetim” sözcüğü yerine, “yönetişim” sözcüğü bilinçli olarak kullanılmakta ve bununla,...”Yukarıdan ve tek yönlü ‘yönetim’ yerine, birlikte yönetim yada yönetime aktif katılım gibi...”(Önder,2008:32) bir izlenim yaratılmaya çalışılmaktadır. Zira, yönetişim kavramı, devletin piramit şeklindeki hiyerarşik örgütlenme modelinden, kurumlar arasında ağlar oluşturacak şekilde örgütlenen ‘ağ devlet’ modeline geçişi hedef alır. ‘Eşgüdüm’ sistemi ile sinerji oluşturmayı hedefleyen yönetişim yaklaşımı, söz konusu ağ devlet modeli ile, bireylerin de katılımının sağlandığı karşılıklı bir etkileşimi ifade eder.

Yani, “Tek merkezlilik yerine çok merkezliliğe vurgu yapılarak devletin kendisinin tekil bir bütünlük olmadığı, çeşitli organların karmaşık ağ ilişkilerini içerdiği vurgulanmaktadır.”(Demirel,2006:116) Hem kamu sektörünü, hem özel sektörü hem de sivil toplum örgütlerini kapsayacak şekilde ilişkilendirilen ağlar, karşılıklı etkileşim içerisinde devlet yönetiminde yönetişim kavramını belirleyici rol oynar. Daha önce merkezi yönetimin üstlendiği bir takım işlevleri, kurumsal aktörlerin devralması öngörülmektedir. Aynı zamanda, bu aktörler ‘kazananlar’ koalisyonunun öğeleri ve/veya belirleyicileri durumundadır.(BSB,2006:81)

İşte bu nedenlerle, “tüm bu politikaların, merkezden planlanıp yürütülmediği ve toplumla iletişim içinde geliştirildiği izlenimi verilerek, ...karşılıklı ilişki ve etkileşimi yansıtan “yönetişim” kavramı geliştirilmiştir.”(Önder,2008:34) Böylece, durum karşılıklı “razı olma” boyutunu yansıttığı için, demokratik bir oluşum olarak algılanıp meşruiyet kazanmış oluyor.

Neo-liberal yaklaşımın hegemonyasını pekiştirmekte işlevsel bir önemi olan ‘yönetişim’ kavramı, küreselleşme çağında müdahalelerin hem biçim hem de ölçek olarak değişime uğradığını gösterir. Neo-liberal yaklaşımın, devletin yeniden yapılandırılması sürecini öne çıkarmasının nedeni, bu konunun, neo-liberalizmin ideolojik hegemonyasının sürmesi için yaşamsal önemde olmasıdır. (BSB,2008:19) “Çünkü yapısal uyumun siyasi ve toplumsal maliyetini asgariye indirmeye yönelik düzenlemelerin başarılı olması, devletlerin siyasi iktidar değişikliklerinden de etkilenmeyecek biçimde reformların taşıyıcısı olmalarına bağlanmaktadır.”(BSB,2008:19) İşte bu düşüncenin bir uzantısı olarak, neo-liberal reformların birer devlet projesi niteliğine büründürülmesi anlamını bulmuş olur. Neo-liberal

devlet anlayışı ile uyumlu özelleştirme v.b. politika uygulamaları ile devletin ekonomik gücünün kırılmasına bağlı olarak, toplum üzerindeki vesayetinin azaltılacağına ilişkin değerlendirmeler,...bu ideolojik işlevin bir başka boyutuna işaret etmektedir.”(BSB,2008:22) Ulus-devletlerin, özellikle ekonomik olarak, DTÖ, IMF, DB gibi uluslararası/uluslararası örgütlerin dayattığı koşulları kabul etmek durumunda kalmaları, küreselleşmenin, ekonomik bütünleşme adı altında, ulus-devletlerin ekonomi üzerindeki yetki alanını kısıtladığını göstermek için yeterlidir. Yani, “ulus-devletin, sınırları aşan ekonomik ilişkiler dolayısıyla, ulus-üstü sermaye ve onu destekleyen aktörlerce dışarıdan kuşatılmış olduğu görülmektedir.”(Bulut,2003:188) Nitekim, küreselleşmenin, bugün geldiği noktada, devletlerin, ekonomik var olabilirliğini sağlayabilmek için, ticari ilişkilerini sürdürebilmesi, sermayenin serbest dolaşımı gibi konularda DTÖ, IMF, DB gibi örgütlerin öngördüğü koşulları kabul etmek zorunda kalması ve aynı zamanda, ekonomi üzerindeki yetki ve müdahale alanının kısıtlamış olması ulus-devlet anlayışını zaafa uğratmıştır.

Yönetişim kavramı, Yeni Dünya Düzeni'nin sağlanması yolunda ulus-devletlerin etkisizleştirilmesi ve bunun koşutu olarak da kamu yönetiminin güçsüzleştirilmesi temelinden hareket eder. Böylece, ulus-devletlerin, ekonomi politikalarının belirlenmesinde bağımsız kararlar verme gücü ve etkinliği daraltılmış olacaktır. Bunun için de sermayenin serbest dolaşımı yönündeki kuralsızlaştırmaları ve özelleştirmeler yoluyla kamu kesiminin tasfiyesini politikanın odak noktasına oturtur. Ulusal politikalar, sosyal politikalar, sendikal kazanımlar, v.b. hepsi birer engeldir. Dolayısıyla, hukuksal ve kurumsal düzenlemeler de buna göre yapılmalıdır. Ve elbette ki, tüm bu düzenlemelerin merkez sermayenin çıkarlarına uyumlandırılması için, sık sık “yapısal reformlar” a ihtiyaç duyulacaktır. İşte tüm bunlar için, şekli değiştirilmiş bir devlet yapısına ihtiyaç vardır. Ulusal ekonomiyi küreselleşmeye açacak ve ulus-ötesi sermaye hareketlerinin yatırımlarına / kazanımlarına uygun hale getirebilecek bir devlete.

Burada dikkat edilmesi gereken önemli bir nokta, küreselleşme ile ‘devlet’in ortadan kalktığına dair sakıncalı bir yanılsamaya kapılmamak gerektiğidir. Yeniden vurgulayalım ki, burada yaptığımız saptama şudur: Küreselleşme ile ‘devlet’ elbette ortadan kalkmamış, ancak sermayenin uluslar-üstü çaptaki gücü ve yeni/rahat dolaşabileceği pazarlar bulma ihtiyacı karşısında, ekonomik ve sosyal niteliğine ilişkin köklü bir doku değişikliği mecburiyeti ile karşı karşıya bırakılmıştır. Buna yönelik olarak da bir takım aşınmalara uğramış/uğratılmıştır”.

Görüldüğü gibi, işin bu boyutu çok yönlü bir konudur. Küreselleşme ile birlikte, uluslar-üstü güçlerin hakimiyet alanı artsa bile, devlet olgusunun, bu günkü küreselleşme sürecinde

sermayenin alacağı yönün ve hareket sahasının esnekliğinin belirlenmesinde en önemli araç olduğu unutulmamalıdır.

Ancak, bakıldığı zaman, devletin ortadan kaldırılan ve/veya daraltılan işlevleri de özellikle devlete sosyal nitelik kazandıran işlevleridir. Böylece, küreselleşmenin, yeni-liberal iktisat politikalarının sonucunda, devletleri, yeni ekonomik düzene göre, bir takım şekillerde davranmaya ve yetki ve müdahale alanını daraltmaya mecbur bıraktığı da ortada olan bir gerçektir. Bu süreçte de; sermayenin uluslararası işleyişini ve akışkanlığını sağlamak için; bir yandan serbest bölgeler, yüksek faizler, özelleştirmeler gibi uygulamalar devreye sokulmuş, diğer yandan da sermayenin karlılığını arttırmak için, özellikle ücretli kesimin baskılanması yoluna gidilmiştir. Sosyal devlet politikalarına yönelik harcamaların azaltılmak istenmesi ve giderek artan sendikasılaştırma çabaları günümüzün en önemli sorunları arasındadır.

Ekonomik, sosyo-kültürel, politik alanlarda yaşanan bir süreç olan küreselleşme olgusu, ulusal ve uluslararası alanda, yeni “yönetişim” modellerini de beraberinde getirmiş ve ulus-devletin, gerek geleneksel yapısında, gerekse görev, yetki ve fonksiyonlarında önemli dönüşümlere sebep olmuştur. Bu dönüşüm çerçevesinde de; devletin küçültülmesi, deregülasyon, özelleştirmeler, v.b. ülkelerin temel politikaları halini almıştır. Ekonomi politikaları başta olmak üzere, hemen her alanda “entegrasyonun” kaçınılmaz hale gelmesi, devlet yönetimi üzerinde de önemli baskılar oluşturmaktadır. Ekonomik faaliyetler, bu entegrasyon ile, dünya çapında birbirine bağlandıkça, bu bağlanma, “bağımlılığı” da giderek artan bir oranda beraberinde getirmiştir.

“Buna göre, küreselleşme; sermaye, yönetim, istihdam, bilgi, doğal kaynaklar ve organizasyonun uluslararasılaştığı ve tam anlamıyla karşılıklı bağımlılaştığı bir ekonomik ve siyasal yapılanmadır.” (Köse,2003:4)

Küreselleşme ile, “büyüyen dünya pazarında rekabet gücünü koruyabilmek için, refah devletinin yerine neo-utilitarian rekabetçi veya neo-liberal devlet ikame edilmektedir...Devlet kapasitesinin erozyonu ve devletin karşılık verme işlevinin zayıflaması kamu yaşamının her alanında dengesizliklere yol açmaktadır; her şeyden önce, yurttaşları kamu hizmetleri ve yeniden dağıtımcı düzenlemeler olmaksızın yaşamak zorunda bırakmakta ve toplumsal eşitsizlik...artmaktadır”(Bağçe,2008) Yeni –liberal politikaların, rekabet ortamının acımasızlığında- güçsüz ve vasıfsızları- bu oyuna ayak uyduramayacak durumda olanları, sistemin dışına iterek, fakirliği ve sosyal güvensizliği arttırarak, refah devleti kavramının içini boşalttığını söylemek mümkündür.

4. “Yeni Dünya Düzeni” : 1970’lerden 2000’ere Ulus-Devletin Ekonomideki Etkinlik Alanının Aşındırılması:

İkinci Dünya Savaşı’nın bitişinden 1970’lere gelinceye değin, dünya ekonomisi, kalkınma çabalarının bir uzantısı olarak oluşturulan devlet kurumlarının yoğunlaştığı, ve dünyanın “kapitalist” ve “sosyalist” olarak iki kutup olarak algılandığı bir soğuk savaş atmosferinde oluşturuldu. Keynesyen İktisat Okulu’nun kuramları doğrultusunda, devletin ekonomiye yönelik yoğun müdahale ve düzenlemeleri yönünde uygulanan makro-ekonomi politikaları, kamu harcamalarını bir hayli genişletmişti.

Ancak, 1970’lerin başında arka arkaya yaşanan petrol krizleri karşısında sermayenin karlılığını arttırma çabaları, küreselleşme yönünde 2000’li yıllara kadar uzanacak yolu açmaya başlamıştı bile. Bu anlamda, 1973-1980 dönemi, önemli gelişmelere sahne olmuştur. Çünkü, “Petrol ihracatçısı ülkeler, ellerindeki petrodolları, içe dönük sanayileşme stratejileri uygulayan ülkelerin artan finansman gereksinimini karşılamak amacıyla sanayileşmiş ülkelerdeki finans kuruluşları yoluyla az gelişmiş ülkelere yönlendirilmeye başlamıştır.”(Şenses,2008:62) Bunun sonucunda, az gelişmiş ülkelerde büyük bir borç krizi patlak vermiş, üst üste gelen petrol krizlerinin de bu sürece eklenmesiyle dünya genelinde hızla artan petrol fiyatları sanayileşmiş kapitalist ülkelerde de stagflasyonist eğilimleri kuvvetlendirmiştir. Bunun üzerine, yeni arayışlara giren merkez ülkeler, çıkış yolunu yeni-liberal iktisat politikalarının uygulanmasında buldular.

Böylece, 1980’li yılların başında, yeni liberalizm olarak adlandırılan ve esas olarak; “deregülasyon” ve piyasa ekonomisini devlet müdahalelerinden mümkün olduğunca arındırma temeline dayalı ekonomi politikaları, arkasına ABD ve İngiltere’nin rüzgarını da alarak yeni dünyaya yelken açtı. ABD’de Başkan Ronald Reagan ve İngiltere’de Başbakan Margaret Thatcher’ın, (Reaganomizm ve Thatcherizm olarak anılan) uygulamaları, serbest piyasa ekonomisine geçiş olarak adlandırılan yeni-liberal doktrinin uygulama alanını oluşturdu. Bu dönemde, IMF ve DB tarafından, dış borçlarını ödeme konusunda çok ciddi zorluklar yaşayan ülkelere, verilen kredilerin karşılığında yeni-liberal reçeteler dayatıldı. Bunun yanında, 1989’da Berlin Duvarı’nın yıkılması ve ardından da 1991’de SSCB’nin dağılması ve Doğu Bloku’nun çözülmesi ile iki kutuplu dünya, yepyeni bir resme bürünüyor, yeni-liberal politikalar da uygulama alanını neredeyse tüm dünya coğrafyasına ulaştırılabilir olanağını buluyordu.

Yeni-liberal politikalar; ithalat ve ihracatta serbestliğin sağlandığı, fiyat sübvansiyonlarının kaldırıldığı, paranın konvertibl olduğu, devlet müdahalesinden arındırılmış bir “serbest piyasa ekonomisini” öngörüyordu. Devletin ekonomideki ağırlığının en aza indirgenmesi,

beraberinde özelleştirmeleri de getiriyordu. Böylece, mal, hizmet ve sermaye hareketlerinin serbestleşmesiyle, küresel bir düzlem ve ortak bir pazar ortamı oluşturuluyordu. Devletlerin kamu yararını ve sosyal dengeleri sağlamak için üstlendiği müdahaleler ortadan kalkınca, piyasada rekabet koşulları egemen olacak, verimlilik ve karlılık da artacaktı.

Yani, yeni-liberal politikalar ile merkez tarafından,...”görünüşte, devletlerin “asli” görevleri dışında rolünün kalmadığı, sosyal devletin çok küçültüldüğü ya da yok olduğu, özel girişimin dünya ekonomisiyle rekabet koşullarında bütünleştiği, buna ilişkin kuralların tümünün merkez tarafından dayatıldığı bir ekonomik düzen...”(Kazgan,2009:99) hedeflenmekteydi.

Ve bu düzenlemeler, ekonomik boyutunun yanında, toplumun hukuk ve siyaset yönlerini de etkileyecek önemli dönüşümleri içermek durumunda kalıyordu. Devletin erklerinin zayıflamasını sağlayacak hukuk kuralları ve siyasal dönüşümler, kaçınılmaz olarak küreselleşmenin icaplarını yerine getirmek durumundaydı. Hiçbir sosyal boyutu olmayan bu yeni düzen, 1980’lerden bugüne, otuzuncu yılını doldurmuş bulunuyor. 1980’li yıllardan itibaren, hızla dünyaya yayılan ve kısaca ekonomide serbestleşme, ihracata yönelik büyüme paketleriyle sunulan yeni dönüşüm, aslında kendi içinde çok önemli bir takım değişimleri getirdi. “Ulus-devlet olarak son üç yüz yılı aşan bir sürede dünyaya yayılan ulusların oluşması ve örgütlenme biçimi, giderek aşındırılma ve aşılma sürecine sokuldu.”(Kazgan,2009:17)

Söz konusu süreç, “Yeni Dünya Düzeni” olarak nitelendirildi. Adeta, eski yapılardan kurtulup “yeni” yapılanmalara geçileceği ve bunun da tüm dünyayı kapsayacak bir “düzen” olduğu, ve böylece sağlanacak modernleşmenin insanlığın hayrına bir değişim yaratacağı duygusu, bir slogan olarak yerleştirildi. Ve Yeni Dünya Düzeni oluşumu adına; “...emek alanında esnekleştirme, sermaye alanında monopolleşme ve kamu alanında ekonomiden çekilme süreçleri meşrulaştırıldı ve sermaye çıkarı doğrultusunda oluşan yeni düzen ve politikalar halklara kabul ettirildi.”(Önder,2008:31) Düzene uyum sağlamak, demokratikleşmeye ve medeniyetin gelişmesine katkıda bulunacak toplumsal bir ödevdi artık.

Bu sürecin ateşleyicisi olarak anılan Washington Mutabakatı, küreselleşmenin getirdiği ekonomi politikalarını ve sosyolojik altyapıyı da içine alacak şekilde düzenlenip, 1989 yılında, John Williamson tarafından esasları saptanarak, bir “dönüşüm” reçetesi olarak sunuldu. Arz-yanlı iktisat politikasının, literatüre “Laffer Teorisi” (Laffer Eğrileri) olarak yerleşen, kısaca, sermaye üzerindeki vergi yükünün azaltılıp, böylelikle yatırımların artmasının sağlanacağı savına oturtulan mutabakat, serbest ticaretin, tüm ülkeler için refah artışına neden olacağını savunuyordu.

Washington Mutabakatı'nın ekonomik uygulama koşulları şu şekilde özetlenebilir: (Önder,2008:33) “Her ülkede kamu kesiminin boyutları küçültülecek ve özel kesim üzerindeki vergi yükü hafifletilecektir. Ticaret serbestleştirilecek, özel firmaların girebileceği alanlardan kamu kesimi çekilecektir ve devlet piyasa işleyişine müdahale etmeyecektir. Kamu İktisadi Teşebbüsleri özelleştirilecektir. Deregülasyon kuralı uygulanacak,...yeni üretim koşullarına uygun yeni kuralların uygulamaya konulması yanında, işçi sendikalarının gücü zayıflatılacaktır. Mali politikalar gözden geçirilecek,...Faiz haddi reel düzeyde tutulacaktır,...Rekabetçi döviz kuru oluşturulup,...Özel mülkiyetin korunmasına özen gösterilecektir.”

Görüldüğü gibi, 1648 tarihli Westphalia Antlaşması ile oluşturulmuş olan ulus-devlete dair politikalar ve bunu sağlayacak oluşumların tasfiyesi söz konusu ediliyordu. Kar haddindeki gerilemeyi telafi etmeye çalışan sermaye, böylece ”Yeni Dünya Düzeni” şeklinde başlatılan süreçte, kendisine “piyasa” adı altında yeni kar alanları sağlayarak, vergi ve ücret indirimi, devleti küçültme ve özelleştirmelerle, korumasız hale getirilen çevre ülkelerde oluşacak katma değeri, rahatça merkeze aktarmış olacaktı. Nitekim, bugün gelinen noktada, dünya çapında yoksulluğun derinleşmesi, küreselleşmenin bir tür yeni-sömürgecilik olduğunu, vaat ettiğinin tam tersi olarak, büyük ölçüde hayal kırıklığı yarattığını gözler önüne sermektedir.

Böylece, küreselleşme olgusunun kamu kesimi ve devlete ilişkin başlattığı yeniden yapılanmanın, ekonomik boyutunun yanı sıra, ideolojik olduğu da ortadadır.

Washington Mutabakatı; temel amacı, özünde büyük sermayenin, mümkün olduğunca engelsiz bir şekilde dünya pazarlarına açılmasını ve buralardaki karlılığını maksimize etmesini sağlamak olan, ABD Hazinesi, Çok Uluslu Şirketler(ÇUŞ) ve Wall Street grubunun temsil ettiği ABD kaynaklı “finans kapital”in dikte ettirdiği kurallar bütünüdür. Buna göre, piyasa her türlü devlet müdahalesinden arındırıldığı takdirde, üretim kaynaklarının dağılımı en etkin biçimde olacak ve böylece toplam refah artacaktır. “Öyleyse bütün dünya piyasası açık ve tek bir bütün olmalıdır ki, tam rekabet şartları gerçekleşsin; ulus-devletlerin ve sendikaların piyasalara müdahaleleri ortadan kalsın, bütün piyasa işlemleri özelleşsin ki etkinlik sağlansın; mali piyasalar tümüyle serbest olsun ki sermayenin küre çapındaki dağılımında etkinlik gerçekleşsin, sosyal devletin üstlendiği piyasa müdahaleleri yok edilsin ki işsizlik azalsın...” (Kazgan,2009:xviii)

Zira, Washington Mutabakatı'nın şartlarını oluşturduğu bu yeni düzende, “...kararlar, ideoloji ve kötü ekonomiden oluşan tuhaf bir karışıma dayanarak veriliyor,...özel çıkarlar kendini gösteriyor,...politikaların yoksulluk üzerindeki etkisiyle ilgili tahminlere pek yer verilmiyordu.”(Stiglitz,2002:13) Ancak, zaman içerisinde Washington Mutabakatı'nın bu

tarafının eksikliğine ilişkin eleştiriler o kadar arttı ki, “Post-Washington Uzlaşısı” olarak bilinen ek ilkeler ortaya getirildi. İşte Burada, “Yoksulluğun Azaltılması” yönündeki çabalar son derecede manidardır! Bu yönde geliştirilen ve Ocak 1999’da sunulan “Dünya Bankası Kapsamlı Kalkınma Çerçevesi”, yoksullukla mücadeleyi temel alan, tam yirmi yılı kapsayacak yeni bir kalkınma stratejisi belirlemiştir. “Bu doğrultuda, eğitim, sağlık, kullanım ve içme suyu dağıtımı, kanalizasyon, ulaşım, telekomünikasyon, enerji, taşımacılık, çevre, kültür gibi alanların özelleştirilmesi ve yabancı sermayeye açılması öngörülmektedir.”(Sönmez,2008:68) Görüldüğü gibi, uzun vadeyi kapsayan ve ana eksenini, uluslararası sermayeye açılmaya odaklanmış bir yoksullukla mücadele programı, çevre ülkeler için en uygunu olarak belirlenmiştir!

Yukarıda da söz ettiğimiz ulus-devletin aşındırılma meselesi, kendisini şu şekilde göstermiştir: Ulus-devlet, ekonomik alandaki hakimiyet alanını, gitgide uluslar-üstü kurumlara devretmek mecburiyetinde kaldı. İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra önemi giderek artan DB, IMF, OECD(İktisadi İşbirliği ve Kalkınma Örgütü), GATT gibi örgütler, küresel çapta uluslar-üstü örgütler olarak yerini aldı. Böylece, ulus-devletin karar alma ve denetleme erklerini zayıflatan, uluslar-üstü anlaşmalar başlı başına birer idareci güç merci halini aldı. O kadar ki, söz konusu uluslar-üstü kurumlar, demokrasiden insan haklarına, çevreyi korumadan sağlık kampanyalarına kadar pek çok alanda ulus-devletleri denetleyici bir noktaya yerleşti.

Ulus-devlet erkinin aşılma meselesi ise, merkezi devletin yetki ve sorumluluklarının giderek yerel yönetimlere devredilmesi ile sağlanan bir durum olageldi. Yerel yönetimler, ekonomik ve idari olarak özerkleştikçe, merkezi devlete bağlılığı azalıyor. Böylece, “...ulus-devletin erki, tepeden ve tabandan aşındırılma yoluyla, sadece bir “ara-örgüt” haline dönüşmesi süreci başlatılmış bulunuyor.”(Kazgan, 2009:18 Böylece, “temelde yönetim kavram ve ilkelerinin belirleyici olduğu bir küresel kapitalist düzenin/sistemin hedeflendiği, uluslararası platformlarda olduğu kadar,...ulusal/yerel platformlarda da ortaya konulmaktadır.”(Sönmez,2008:66)

Ulus-devletlerin, karar alma fonksiyonlarının önemli bir kısmının yerel yönetimlere bırakılmasının arkasında şöyle bir düşünce yatar: ÇUŞ’lerin, küreselleşme için gerekli düzenlemelerde önemi büyüktür ancak ne var ki, ÇUŞ’lerin temsil sorunu vardır. Yani, ulus-devletler adına hükümetlerin muhatap olmak durumunda olduğu uluslar arası platformda, ÇUŞ’ler, devletleri temsil yetkisine sahip olmadığı için, hükümetlerin yetkilerinin önemli bir bölümü yerel yönetimlere ve STÖ’lerine devretmeleri gibi bir ‘yansıtma’ mekanizması kullanılmıştır. Amaç her halükarda, sermaye için dünya pazarını serbestleştirmek ve bu alanda ulus-devletin erk alanlarını aşarak yoluna rahatça devam edebilmesidir. Sermaye için,

özelleştirmeler yoluyla kurulan küresel pazarlar- ulus-devletin işlev alanları olan ulusal sermaye ve emeğe ilişkin en ufak bir tereddüte uğramadan- rahatça oynayabilecekleri rahat bir sahaya dönüştürülmüş olacaktır.

Yani, ulus-devleti ekonomi alanındaki işlevlerinden soyutlamanın ardında yatan amaç, “Kar kıstasının egemen olduğu, piyasa ekonomisinin kendi kendisini ayarlayıcı mekanizmalarının istikrarsızlığa ve işsizliğe karşı tek güvence sayıldığı, uluslararası sermayenin dünya ekonomi düzeninin baş aktörüne dönüştüğü, rekabetin her alanda yüceltildiği bir anlayış dünyaya egemen olurken, sonuç en güçlülerin sermaye kazancının ençoklaşmasıdır.” (Kazgan,2009:21).

Bunların sonucunda, devlet, ekonomiye ilişkin temel işlevlerini yitirdiği için, uluslararası sermayeye karşı direnme gücünü de kaybetmiş olacaktır. Artık bütün sistem, merkez sermayesinin idare ve denetimindedir. Ve tüm bu devleti güçsüzleştirme, yetki, sorumluluk ve denetim erklerini kısıtlama yolundaki uygulamalar, ülkenin makro-ekonomik politikalarının, ideoloji tarafından nasıl derinden etkilendiğini gözler önüne serer. Kaynak dağılımının bozulması, sermayenin serbest dolaşımı uğruna yaşanan finansal krizler, büyük iflaslar, işsizlik, mevcut tesislerin yok pahasına elden çıkarılması, üretim kaynaklarının sürekli dışa aktarılması sadece o en kutsal amaca hizmet etmektedir: Piyasa ekonomisi, daha fazla serbestleşme, daha çok özelleştirme ve kar maksimizasyonu.

Ulus-devletin, ekonomik sahadaki bir diğer fonksiyonu, adil bir vergi düzeninin oluşturulması ve kamusal harcamaları yapabilmek için, ekonomik büyüklükle orantılı olacak şekilde vergi gelirinin toplanmasıdır. “Üretimin uluslararasılaşması,...vergi gelirlerinin daha çok dolaylı vergiler veya gelir vergisi gibi kaynaklardan sağlanmasına, bu durum da hem toplam vergi gelirlerinin düşmesine hem de adaletsiz bir vergi yükü dağılımına yol açmaktadır.”(Bahçekapılı,2009:139)

Görülüyor ki; “...Finansal kapitalizmin formüle ettiği kurumsal yönetim, büyük hissedarlar diktatörlüğüne giden kapıları ardına kadar açmaktadır.”(Sönmez,2008:66) Ulus-devlet de küresel düzenin önünde engel olarak algılandığı için, aşındırılması, böylece etkin olmayacak bir hale getirilmesi uygun görülmüştür. Yeni küresel düzende hedeflenen, ulus-devletlerin tamamen tasfiye edilmesi yerine, yetkilerinin kısılması ve dönüşüme uğratılmaları olmuştur. Bunun anlamı, devlet aygıtının ayrıştırılması, küreselci bir devlet yapısının oluşturulmasıdır. (Sönmez,2008:67)

Ulus bilincinin aşındırılması yönünde, elbette ki ulusu oluşturan yurttaşın yerini, kişisel çıkarlarını ön planda tutan ‘birey’ ve bu bireyin güdülenmiş tüketim algılarını ön plana çıkarmaya yönelik post-modern bir yapılanma öne çıkarılmalıdır. Sloganların, benlik

imajlarının, kişisel kimliğin, tüketim ile ifade edildiği, küresel markaların statü göstergesi haline getirildiği bir ‘sembolik tüketim’ çılgınlığı ve bu amaca hizmet eden ÇUŞ’ler, küreselleşmenin göstergeleri haline getirilmiştir. Böylece, ‘birey’ duygusu öne çıkmış, ortak düşünen bir ‘dünya vatandaşı’, tüketim kalıplarını şekillendirmede her zaman tercih edilir olmuştur.

Dolayısıyla, sosyal olduğu kadar ekonomik alanda da yetkileri bu denli aşındırılmış ulus-devletlerin ve uluslar arası düzlemde ulus-devleti temsil edecek hükümetlerin de, “Ulusal Kalkınma Stratejileri”ni belirleme, kalkınma yolunda özgün plan ve programlar oluşturma gibi bir seçeneği olamaz. Bunun bir uzantısı olarak, akademik platformda da “Kalkınma İktisadı”, “Refah Ekonomisi” gibi dersler kaldırılmış, sosyal devlet, refah devleti gibi kavramlar, yeni nesillere giderek yabancılaştırılmıştır. Küreselleşmeye ayak uydurmuş ve böylece demokratikleşmiş ‘birey’e, ‘yönetişim’ kavramını benimsemek, ‘yeni dünya düzeni’nde daha çok yakışacaktır ne de olsa!

Böylelikle,...” Uluslar arası sermayenin dayatmalarına karşı tek koruyucu örgüt niteliğinde olan ulus-devleti çözme yolunda dışarıdan yapılan baskılar, eski sömürge düzeninin yeni bir çerçevede geri gelmesinden başka bir şey olamaz.”(Kazgan,2009:24) Geldiğimiz gerçeklik şudur: “Uluslararası finans kuruluşlarının emperyal ve yeniden sömürgeleştirilen ekonomilerin birbirine bağlanmasında gördüğü hizmet ölçüsünde,...”devlet” dünya ekonomi politiğinde temel enstrüman olmaya devam edecektir...Devletin ekonomiye süregiden ilgisi, yapısal olarak, çağdaş emperyal sistemin ayrılmaz bir parçasıdır.”(Petras,2002)

5. Teknolojinin Dönüşümü: Küreselleşmenin “Tekno-Politik” Boyutu:

Günümüz dünyasının, birbirinden çok farklı olan bütün toplumları etkileyen büyük bir değişim ve dönüşüm yaşadığı bir gerçektir. İşte ‘teknoloji’ , bu dönüşümün temel belirleyici ögesi olarak, küreselleşme kavramının temel faktörü olmuştur.

Öyle ki; teknoloji, küreselleşmeyi hızlandıran iki ana faktörden biri olarak karşımıza çıkar.

Bu faktörlerden birincisi; “Uluslararası ticari ve iktisadi hareketleri etkileyen enformasyon, telekomünikasyon, ulaşım, taşımacılık alanlarındaki teknolojik gelişmeler sonucu, işlem maliyetlerinin düşürülmesidir.”(Mütevellioglu-Ersezer,2008:162) İkincisi de neo-liberal politikalarla, daha önce ulus devletlerin koyduğu kurullarla sınırlandırılmış olan dış ticaretin ve sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesidir.(Mütevellioglu-Ersezer,2008:162)

İşin önemi şuradadır; “Teknoloji, toplumun neleri nasıl üreteceğini ve nasıl paylaşacağını belirlemektedir. Üretim ve bölüşüm düzeni ise o toplumda yaşayan insanların, sosyalizasyonuna, değer, norm ve özlemlerinin oluşumuna, bu norm ve özlemlerin toplum içinde yayılmasına biçim vermektedir.”(Şaylan,2003:154) İşte bu nedenle teknoloji, toplumsal

yapıyı belirleyen ana değişken olarak kabul edilir. Teknolojik gelişmelerin, kapitalizmin her aşamasında belirleyici olması, toplumsal değişimleri başlatıcı nitelikte olması, buna dayanır.

Bu konuyu çok kısa olarak irdelemekte fayda var. Şöyle ki; teknoloji, çok temel olarak, bilgiye dayalı tekniklerin bir işin yapılmasına uygulanması olarak tanımlanmaktadır. Teknolojik gelişme dediğimiz olgu ise, bu duruma ‘zaman’ boyutunu katarak, önemli kazanımlar yaratır. Yani, “...bir işe uygulanan bilgiye dayalı usul, o işin daha kısa sürede yapılmasına olanak sağlıyorsa,...”(Şaylan,2003:146), bu bir teknolojik gelişme olarak nitelendirilir. Örneğin, sanayide kullanılan robotlar, bilgisayarlı tasarım(CAD), otomatikleşmiş yönetim(CAM) gibi, çok hızlı ve etkin çalışan mekanizmaların devreye girmesi ile, aynı zaman diliminde üretkenliğin çok büyük boyutlarda artması sağlanmıştır. Böylece, teknolojinin kazanımları ve üretimdeki olağanüstü artışlar, aynı zamanda tüketim toplumu olarak ifade edilen yeni toplumsal boyutu da şekillendirmiştir.

Yeni teknolojik devrimin, iletişim ve ulaşım alanında belirgin farklılıklar yaratması, her topluma ve her insana ulaşılabilir olma fırsatını sağlayınca, küreselleşmenin hızlanması ve yayılması yolundaki en büyük temel güç, teknoloji olmuştur. İletişim ve bilgi teknolojilerinin gelişmesi olarak tanımlanan “bilişim” ile, kültürler arası etkileşim yoğunlaşmış, böylece, evrensel bir kültür ve bu kültürün ortak paylaşımı olan tüketim normları oluşmuştur.

Genel olarak ifade edilmek gerekirse, küreselleşme süreci içerisinde, zenginliğin temel kaynağı, bilgi ve haberleşmedir.(Çapraz,2001:84)

Teknoloji, gerek üretim biçimlerini, gerek toplumlar arasındaki etkileşimi arttırarak, sosyo-kültürel yaşamın temel belirleyicisi olması nedeniyle, uluslar arası ‘pazarda’, kendisini elinde bulundurana son derecede avantajlı bir stratejik güç ve yaptırım şansı vermektedir. Yeni pazarlara ulaşabilme, maliyetin düşürülmesiyle üretim ve verimlilik kapasitelerinde artış sağlama, bilişim sektörünün sağladığı yenilikler, gibi pek çok alanda yarattığı üstün farklılıklarla, teknoloji, toplumlar arasındaki gelişmişlik düzeyinin belirleyicisi durumundadır. Bilgi-teknoloji üretim kapasitesinin, gerçekten çağdaş dünyada, toplumlar arasındaki farkı ve hiyerarşiyi belirleyen temel özellik haline gelmiş olması (Şaylan,2003:166), teknolojinin, sadece ekonomik ve sosyo-kültürel alanlarda değil, aynı zamanda ‘politik’ alanda da temel belirleyici olarak öne çıkmasını sağlamıştır. Böylece; küreselleşme ile, kapitalist sistem, teknolojinin “teknopolitik” bir belirleyici olarak dönüşümüne tanıklık etmektedir.

Yani, teknoloji, bilimsel gelişmelerin ötesinde, politik karar mekanizmalarında da, kendisini(teknolojiyi) elinde tutana açık ara ile üstünlük sağlayan bir faktör olarak uluslararası yapılanmalara damgasını vurmuştur. Bilgi teknolojilerini elinde tutan, üreten ve dünyaya yayan, ‘hegemonik ideoloji’ olarak kuralı koyacak, toplumun ekonomik, sosyo-kültürel ve

politik tüm yönlerini buna göre yönlendirecektir. 21.yüzyılın başında, işte bu kuralları koyan ve denetleyen ileri sanayileşmiş ülkeler ve beraberinde oluşturulan uluslar-üstü örgütler yani merkez olarak adlandırılan yapı, Merkez Üçlü:Triad olarak anılan, ABD, AB ve Japonya'nın oluşturduğu bir sacayağıdır. Merkez, yeni teknolojileri ve bu sayede üretim gücünü de elinde tutmaktadır. Yeni-liberal politikaların, sermayenin kar hadlerini uluslar arası alanda arttırarak, yeni pazarlar bulmasını birinci derecede sağlayan faktör olarak teknoloji, üretim sürecini şekillendirmiş, merkez birikiminin artıp, güçsüz ve teknolojiyi kullanma açısından yetersiz çevre ülkeler üzerindeki geri kalmışlık zincirinin daha da kırılamaz noktaya gelmesini sağlamıştır.

Buna ek olarak, biyoteknoloji ve kimya sanayinde, doğal ürünlerin yerine geçecek cinsten yeni üretimlerin yapılması, üretimde maliyetlerin azalıp, miktarlarının artması şeklinde yeni karlı yatırım alanlarının oluşmasını sağlamıştır.(Bahçekapılı, 2009:31-32) Ekonomik alanlardaki yeniden yapılandırmayı gerçekleştirecek politik güç dengelerini de teknoloji ile elinde tutan merkez, yeni-liberal politikaları uygulamaya geçirerek arzu ettiği dönüşümlerin sağlanmasında büyük ivme kazanmıştır.

Üretim ve böylece birikim süreçlerinde belirleyici olmasının yanı sıra, teknolojik devrimin, özellikle 'savunma sanayinde' büyük güçler sağlaması da işin bir başka boyutudur.

Orta ve Güney Asya, Afrika, Ortadoğu ve Kafkasya coğrafyasına uzanan bir alan, önemli sosyal ve siyasal sorunlarla uğraşiyor. İç tartışmalar, dinsel, etnik ve siyasal kavgalar, terör, iç savaşlar ve bazen dış savaş tehdidi, artık siyasal olaylarla ekonomik yapının birbiriyle ne kadar derinden eklemlendiğini gösteriyor. Yani, çevrenin hem merkeze bağımlı ve hem de kendi içinde de sorunlu olması nedeniyle, "Bu sorunları aşmanın yolu olarak karşısında, merkez sermayesine kapılarını ardına kadar açma baskısı var. Açmayanlar da savaş dahil her yoldan açmaya zorlanıyor...Bu düzen, güçlünün lehine işlemeye mahkum edilmiş gibi."(Kazgan,2009:80-81) Bunun yanında, hegemonik merkez tarafından yönetilen IMF'nin de çevre ülkeler üzerindeki yaptırımlarının, silah ve savaş ekipmanlarının ihracatında önde yer alan merkezin çıkarlarını gözetecek şekilde oluşturulduğu meselesi de varittir. Çevrenin her türlü sosyal harcama kalemini sıkı denetim altında tutarak baskılayan IMF, silah alımları nedeniyle harcanan paraların azaltılması gibi bir talepte bulunmuyor. "Çünkü, silah satışlarını ABD, Britanya, Fransa ve Almanya gibi zengin ülkeler yapıyor,...Alımlar azalır, silah ihraç eden zengin ülkelerin ödemeler bilançoları bozulabilir. Bu nedenle IMF, emeklinin maaşını azalt,...ama silah alımından sakın kesme demektedir."(Aydın,2009:340) Bütün bunlar şunu göstermektedir; Üretim kaynaklarının sağlanması, özellikle enerji kaynakları ile koridorlarının güvence altında tutulması, ancak siyasi ve askeri müdahaleleri ustaca uygulayacak

politikalarla sağlanması, en az, yeni pazarların devreye sokulması kadar önem arz eden bir durumdur.(Sayar,2008:25)

Bir diğer boyut ise, merkezin, yine teknolojik üstünlükleri sayesinde ellerinde tekeli bir güç olarak tuttukları medya, sinema, televizyon, bilgisayar, internet, kitle kültürü, popüler kültür, tüketim kalıpları, moda ve her türlü iletişim aracı kanalıyla oluşturdukları ve yansıtmak istedikleri algıyı dünyaya yayma konusundaki avantajlı durumudur.

“Değişime ve gelişime ayak uydurmak” şeklinde toplumsal bilinçaltına şırınga edilen her türlü kitlesel sömürü aracı da böylelikle kendisine meşru bir zemin bulmuş olur. Üstelik güya hiçbir zorlama yapılmadan geçiliverdiği duygusunu veren bu değişim, eğitimden, müzikten, fast-food beslenme tarzından tutun, toplumun tüm kültürel kalıplarına kadar tüm dünyayı “tek bir dünya vatandaşı olmanın yaşattığı kitlesel kimlik” noktasına taşıyivermiştir. Böyle bir “toplumsal değerler sistemi” algılatılmıştır. İnsan psikolojisinin en güçlüye benzeme, ondan ayrılmama eğilimi(Kazgan,2009:36), şüphesiz bu durumu kolaylaştırıcı bir etmendir.

Bu değişimi uyarayan gelişmelerin başında yer alan teknoloji, dünyayı, zamandan ve mekandan arınmış tek bir düzlem haline dönüştürmüştür. Siber-alan (syber-space) olarak nitelendirilen bu çok hızlı ve akışkan ortam da merkezin oyunun kurallarını koymasını kolaylaştırmaktadır. Bir taraftan da, iletişim hızlandıkça yeniliklerin son hızla dünyaya yayılması, merkezin sadece üretimin değil, aynı zamanda pazarlama kanallarının da belirleyicisi olması nedeniyle, uluslar-üstü finans kurumlarının yayılma alanlarını genişletmede teknolojinin önemli rol oynadığı açıktır. Merkez, tüketim kalıplarını küreselleştirerek pazarları ele geçirmekte ve hem temel sermaye mallarının üretimini hem de teknolojik bilgileri beraberce elinde tutmaktadır.

İşte böylece, 21.yüzyıla girerken “Büyük Çağ” denilen yeni bir çağ başlamış ve dünya toplumunun adı da “Bilgi Toplumu” olarak tarihteki yerini almıştır. Karar veren, paraya sahip olan, kuralı koyan merkez ve merkezin verdiği kararları ve uyguladığı koşulları kendileri için belirleyici veri olarak kabul etmek durumunda olan çevre ülkeler. Yani, hegemonik ideolojinin değer yargıları, teknoloji sayesinde küreselleşerek, temel parametreleri belirlemiştir.

Gücü elinde tutan merkez, değişimi ve gelişimi tetikleme dinamiğine de sahiptir. Bu nedenle, “...Piyasalar ne kadar serbest ve devlet müdahalesi ne kadar azsa, ulus-devletin kurumları, sendikalar gibi direnç noktaları ne kadar zayıflatılmış, halkın ulus-devletten beklentileri ne kadar azalmışsa, değişime uğrayan gelişmelerin her yere yayılışı ve dünyanın merkez şirketlerinin gereklerine uydurulması o ölçüde hızlı ve güçlü olabilir.”(Kazgan,2009:43)

Bununla birlikte, merkezin teknoloji gücü büyüdükçe, finans gücü de büyüyor ve böylece tekel gücü daha da sağlamlaşıyor. Kendi teknolojisine henüz erişememiş, dolayısıyla da

rekabet edemeyen zayıf firmaları rahatça ele geçirebilen merkez ülkeler, ellerindeki güçlü teknolojiyi tekel rantını toplayacak şekilde kullanıyor ve ancak yeni bir teknoloji kurguladığı zaman eskisini dışarıya satıyor. Teknoloji karşısında çevre ülkelerinin rekabet edebilecekleri en önemli kaynak ise, ancak ucuz işgücü oluyor.

“Çevre teknolojiyi sürekli merkezden almak durumunda kaldığında, yeni teknolojiye ilişkin sermaye donanımını, ara malları da merkezden almak durumunda kalıyor. Buna ilişkin gelir ve istihdam artışı da merkeze kayıyor.”(Kazgan,2009:77)

Böylece, küreselleşme, merkez-çevre ilişkisini tek boyutlu bir dünyayı oluşturma noktasında, teknolojiyi de kullanarak uyumlaştırmış oluyor. Çevre ülkelerinin, kendi toplum yapısından kaynaklanan; nüfus artışı ve buna bağlı olarak özellikle genç nüfusun işsizliği, tasarruf ve yatırım oranı düşük olduğu için ekonominin büyüme kaynaklarının sınırlı kalması, bunun yanında yatırımların finansmanı için dış borç ihtiyacının sürekli artması, tüketim düzeyinin göreceli olarak yüksek olması, yetersiz altyapı hizmetleri, eğitim ve sağlık hizmetlerinden yoksunluk gibi sorunları da buna eklenince, toplumsal, siyasal ve ekonomik sorunlar yükselen bir seyir izliyor.

Görüldüğü gibi, yeni teknolojik devrim, ekonomik ve politik etkileri bir hayli derilere uzanan bir toplumsal yapıyı da beraberinde getirmiştir. Küreselleşme ile birlikte yerini alan ‘yeni dünya düzeni’..” bilişim-iletişim alanında patlayan bilimsel-teknolojik devrimin yarattığı koşullar altında olanaklı hale gelmiştir.”(Şaylan,2003:191) Merkez ile çevre ekonomilerinin eklenerek akışkan bir bilgi ve tedarik ağının kurulması, çağdaş teknolojinin inanılmaz katkısı ile gerçekleşmektedir.(Sayar,2008:25-26)

O halde,” İçinde bulunduğumuz neo-liberal küreselleşme dalgası, spekülasyon rantlarla büyüyen uluslar arası finans sermayesi ile ulus-ötesi şirketlerin tekeli ve yatırımlarını güvence altına alan bir görüş sergilemekte,...bir yanda teknolojik atılımlar,...diğer yandan da yoksulluk ve eşitsizlik üretmektedir.”(Yeldan,2008:29-30)

6. Sözkonusu Aşındırmaların Sonucunda, Yeni-Liberal Ekonomi Politikalarının, Krizleri Göğüsleyiş Biçimine Etkileri:

1980’li yılların başlarında, çevre ülkelerin artık borçlarını ödeyemeyecek duruma gelmeleri ve bu nedenle çevreye aktarılan fonların daralması, başta bankalar olmak üzere uluslararası finans çevrelerini bir hayli zorlamaya başladı. O halde, çevre ülkelerde para ve sermaye piyasalarının geliştirilmesi için yeni düzenlemeler yapıp, uluslar arası piyasalarda dolaşılabilirliği ve karlılığı arttırmak gerekiyordu. Sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesi ve özellikle paranın konvertibilitesi bu yolda en gerekli düzenlemeler olarak görüldü. ‘Finans kapital’in karlılığını yükseltebileceği alanlar bulma ve yayılma çabası, böylece, bir tür

‘reform-yenileşme dönemi’ ve ‘küreselleşme’ olarak algılatıldı. Bu noktada, “Yükselen Pazar” olarak tanımlanan yirmi kadar ülke, bu amaçla merkez sermayesine olan bağımlılığı daha da arttırılacak şekilde serbestleştirildi.

Esasen, işin temeli, 1944’de Bretton Woods’da yapılan uluslar arası konferansa dayanır. Bretton Woods sistemi; “1929 krizinin derslerinden hareketle, finansal piyasaları ulusal hükümetlerin hizmetine verecek biçimde denetim altına aldı. Doları ‘altın’a bağlayarak uluslar arası rezerv para olarak kabul etti. Bu sistemi korumak ve düzenlemek için, IMF ve DB’ni kurdu.”(BSB,2008:32)

Hegemonik devlet olarak ABD, İkinci Dünya Savaşı sonrası, Avrupa ve Japonya ekonomilerinin yeniden inşa edilmeleriyle, ekonomik üstünlük bakımından gerileme tehdidi ile karşı karşıya kalacağını hissetti. Dünya çapında bir ‘aşırı üretim krizi’ baş göstermeye başlamıştı. O halde, hegemonik devlet için yapılacak bir dizi uygulama vardı: Karlı alanlara ulaşma yolunda tüm engellerin kaldırılması ve finansal alanda serbest dolaşımın sağlanması. İlk olarak dolar/altın standardı değiştirildi. Böylece ABD sermayesinin uluslararası finansal piyasalarda rahatça dolaşabilmesi kolaylaştırıldı. Böylelikle, Bretton Woods sisteminden, D-WSR(Dolar-Wall Street)’ye geçildi.Daha sonra Washington Mutabakatı, ardından da Asya Krizi sonrası 1999 Köln Zirvesi’nde finansal sistemi şekillendiren çeşitli aşamalardan geçip, Bretton Woods II olarak adlandırılan bu sistem, bu güne kadar devam etmiştir.

“Bretton Woods II rejiminde, IMF tarafından, bazı ülkelerde döviz kurunu bir çıpa olarak kullanan, resmen ve fiilen “Para Kurulu”na dayanan anti-enflasyonist politikalar oluşturulmuştur.”(Güler,2009:10) D-WSR içinde, ABD sermayesi olağanüstü bir güç elde etti. “ABD, diğer ülkeler gibi ödemeler dengesi kısıtlamalarıyla karşı karşıya değildi; para basar, ithalat yapabiliyordu,...oluşmaya başlayan döviz piyasası artık ABD Merkez Bankası’nın (FED) denetimi altındaydı.”(BSB,2008:33) Bu genişleme durumu, merkez ülkelerden çevre ülkelere yönelik sermaye hareketlerini hızlandırınca, aşırı borçlanmalar oluştu. Bu da, D-WSR’nin artık tıkanmaya başladığı anlamına geliyordu. “Bretton Woods II, yarattığı küresel dengesizlikler nedeniyle çökme noktasına geldi.”(BSB,2008:33) Söz konusu genişlemenin sürdürülebilmesi için, çevre ülkelerin ulusal ekonomileri yeniden yapılandırılarak, “refah devleti” modelinin tamamen değiştirilmesi gerekiyordu.

İşte, yüksek borç ve fazi yükü ile işsizliğin hızla arttığı bir ortamda 1980’li yılları karşılayan dünya, yeni finansal kaynaklar elde edebilmek ve dış borç batağının getirdiği bunalımdan biraz olsun nefes alabilmek için, IMF ve DB’nin yapısal reform paketlerini kabul etmek zorunda kaldılar. Neo-liberalizm, reformları gerçekleştirerek, ithal ikameci ekonomilerin sermaye ve mal piyasalarını dışa açtı. Kamusal varlıkların özelleştirilmesi/tasfiyesi süreci

hızlandırıldı. Çevre ülkeler, finansal krizlere endeksli olarak, “uluslararası kredi kurumlarına” her seferinde mahkum oluyordu.

Bu sırada, çok önemli bir gelişme yaşandı. IMF ve DB tarafından çevre ülkelere empoze edilen ekonomi politikaları, bütün fiyatların serbest piyasa ekonomisine göre piyasada devletin müdahalesi olmadan belirlenmesine dayalı olmakla birlikte, yalnızca “döviz fiyatları” konusunda istisnai bir düzenleme getirdiler. Böylece, 1980’den önce yaşadığı krizlerde, çevre ülkelere devamlı olarak devalüasyon yapması yönünde istekte bulunan ve aksi halde kredi vermeyi reddeden IMF ve DB, bu sefer uluslararası fonların rizikosunu azaltmak için, çevre ülkelerde para kurlarının sabitleştirilmesi yolunda politikalar geliştirdiler.

Şöyle ki:”Bu politikaların,...kamu harcamalarının kısılması yoluyla bütçe açığının küçültülmesi en önemli ögesidir. İkincisi, sıkı para politikası ve yüksek reel faiz hadleridir. Bu yoldan fon girişlerinin teşviki,...yerli parayı aşırı değerlendirir, ithalat patlar, ihracat geriler ve cari işlem açıklarıyla birlikte dış borçlar giderek büyür.”(Kazgan,2009:145)

Yani, IMF ve DB, uluslar arası sermayenin yaşayacağı kayıpları önlemek için sabit kur politikasını öneriyordu. Böylece, çevre, serbestleştirilmiş ihracatı üstelik yüksek reel faizle aşırı değerlendirilen yerli parayla yapmaya zorlanmış oluyordu. Nitekim, yükselen pazarlar, 1980’lerden 2000’lere varıncaya değin, üst üste mali krizler yaşadılar. (Sonunda, IMF ve DB, sabit kur politikasından vazgeçerek, Türkiye’nin 2001 krizini yaşadığı dönemde serbest dalgalı kur sistemine geçiş yaptı.) 1987’de, Borsa Krizi patlak verdi. Kısa dönemli spekülasyon sermaye hareketleri hızlandı. 1990 sonrası, mali sistem, uluslararası boyutta çalkalanmaya başladı. 1993 Sterlin Krizi, 1994 Meksika-Türkiye, 1997-1998 Doğu Asya, 1998 Brezilya-Rusya, 1999-2000 Arjantin, 2000-2001-2002 Türkiye krizleri birbirini izledi. Ard arda patlak veren krizler, emekçi sınıfını ezdikçe, artan baskılar, ‘yoksullukla mücadele’ meselesini gündeme getirdi. 1999 yılında, içerisine yoksullukla mücadelenin de ilave edildiği Post Washington Mutabakatı’nın (yukarıda değinilmişti), 2000’li yılları şekillendirecek yirmi yıl gibi uzun bir vadeyi kapsayacak şekilde devamına karar verildi.

Post Washington Mutabakatı ile başlayan bu yeni dönem ise; “...’Yükselen Piyasalar’ olarak adlandırılan stratejik çevre ülkelerinin uluslar arası finans kapital açısından daha yakından denetlenmesi öngörülüyordu... Özellikle yükselen piyasa ekonomilerinin, varlıklarına, şirketlerine, bankalarına, v.b., el koyma süreci bu çerçeve içinde daha da hızlandı.”(BSB,2008:35)

2000’li yılları, 2001 ve 2002 krizleriyle karşılaşan sistem, bu krizlerde özellikle bankacılık sektörünün krizi olarak adlandırılan daralmalara tanık oldu. (Şubat 2002’de Türkiye’de bankacılık sektöründe patlak veren kriz henüz hafızalardadır.) Bankacılık sistemlerinin

çöküşü, finansal işlemler üzerindeki devlet kontrolünün azaltılması, serbest konvertibilite, para birimleri üzerinde spekülasyona neden oluyor, bu da bir panik havası doğuruyordu. Bu durumda, devlet para birimini dalgalanmaya bırakarak ve faiz oranlarını arttırarak kredileri daraltmış oluyordu.(Petras,2002)

2007'nin son çeyreğinde, dünya ekonomisi, çok büyük ve derin bir sorunla karşı karşıya kalmaya başladı. Büyük çapta bir resesyon ve belirsizlik ortamı, büyük riskleri de beraberinde getirdi. ABD konut sektöründe baş gösteren kriz, aslında “konut kredileri piyasasının” bir kriziydi. İlk olarak, inşaatçıların iskonto için bankerlere verdiği müşteri senetlerinin ödenmemesiyle ortaya çıkan kriz (Kafaoğlu,2009:25), önce ABD mali sisteminde ve sonra da genel olarak tüm dünyada yayılma gösterdi. Ne de olsa dünya küreselleşmişti ve krizler de küresel olacaktı! Son derecede hassas ve geçirgen ekonomilere sahip olan çevre ülkeler, krizlerden payını alacaktı. Ekim 2007'de başlayan küresel çalkantı, Kasım 2008'e değin sürerek, ABD ve AB ekonomilerini sarsmaya, dünya çapında durgunluk, işsizlik, panik ve dibe vurma işaretlerini sürdürmeye devam etti. George Soros, Bretton Woods'u milad olarak alarak, bu durumdan, “60 yıllık bir dolar köpüğünün patlaması” olarak söz eder.(BSB,2008:41)

2008'de patlak veren bu son mali kriz, dünyadaki etkilerini halen sürdürmektedir. Dünya ekonomilerinin geçirgenlik derecesine göre, resesyon, stagflasyon, dünya çapında işsizlik ve belirsiz ekonomik konjonktür devam etmektedir. Özellikle AB ülkelerinde arka arkaya yaşanan iflaslar, kapanan dev otomobil fabrikaları, üretime ara veren ve işçilerine süreli veya süresiz izin açıklamaları yapan sanayi tesisleri, ABD'de General Motor Company gibi dev bir endüstrinin iflasının bizzat Obama tarafından istenmesi, sistemin son dönemde duyulan çığlıklarıdır. Çevrede ise özellikle tarım ve tekstil sektöründe yaşanan fabrika kapatmalar aslında hep emeği ile geçinen geniş halk kitlelerinin aleyhine yansımaları neden olmuştur.

Özellikle son dönemde, 2010'un Şubat-Mart'ına damgasını vuran sıcak bir gündem olarak önümüzde duran “Yunanistan Ekonomisinin İflası”, durumun vahametini gözler önüne sermektedir. İş, öyle bir boyuta gelmiştir ki, Almanya 'da iktidarda bulunan Hristiyan Demokrat Birlik Partisi ile koalisyon ortağı Hür Demokrat Parti'nin bazı üyeleri Yunanistan'a, borçlarını ödeyebilmesi için “Adaları Satmasını!” önermişlerdir.(CNN Türk/Ekonomi:03.04.2010) Yunan hükümeti, ülkenin bütçe açığının kapatılması yönünde hazırlanan ekonomik istikrar paketine yeni önlemler eklediğini açıklayınca, halk sokaklara dökülmüş, emekliler, kamu çalışanları, öğrenciler, sendikalar, Atina Meydanı'nda eylemlere başlamışlardır. AB, iflas etmiş durumdaki Yunanistan ekonomisinin, kemer sıkma önlemlerini içeren bu ek istikrar paketine olan desteğini açıklamakta gecikmemiştir.(CNN

Türk/Ekonomi:03.03.2010) IMF kredileriyle borçlandırılıp iflasa sürüklenen Yunanistan'ın AB üyesi olduğu halde (AB üyesi olmakla beraber, ekonomisinin yapısı gereği, Yunanistan bir çevre ülke konumundadır. AB üyeliğini, çeşitli siyasi ve politik sebeplere bağlamak yanlış olmaz) geldiği durum ortadadır. Vahşi kapitalizmin küreselleşme boyutu, bütün açıklığıyla gözler önündedir.

Görüldüğü gibi, çevre ülkeler, bu son otuz yıldır, sermayenin küreselleşmesi adına, çevrenin, merkez açısından daha karlı yatırım alanları haline getirilmek istenmesi ve özellikle giderek büyüyen dış borçların ödenmesini garantileme yönündeki çeşitli düzenlemelere maruz kaldılar. IMF ve DB'nın Gelişmekte Olan Ülkeler (GOÜ) için uygun gördüğü "yapısal uyum" politikaları, birer reform olarak adlandırıldı. Benzer kurullarla yönetilen IMF ve DB, özellikle kriz dönemlerinde merkezin isteklerini kredi şartları olarak düzenleyip, GOÜ'lere kabul ettirme sistemi üzerine kurulu, aynı ortak amaca hizmet eden yapılardır. Öyle ki:"IMF'den kredi alma durumundaki GOÜ ne kadar güç durumdaysa, IMF'nin dayatma gücü o kadar artar; nedeni "oy ağırlığı"na sahip üyelerinin sermayesini artan rizikolara karşı koruma zorunda olmasıdır".(Kazgan,2009:132) Gözden uzak tutulmaması gereken bir gerçek de şudur:"Uluslar arası finans kuruluşlarının fonları, emperyal devletlere bağımlıdır.Bu fonlar olmadan, reçetelerini uygulatacak ne güçleri ne de otoriteleri olur."(Petras,2002)

Kredi alma durumundaki GOÜ, IMF 'nin stand-by (destekleme) anlaşması adı altında ileri sürdüğü şartları kabul etmek durumundadır. Özellikle, Arjantin, Meksika, Şili, Brezilya, Türkiye gibi krizlerle sık karşılaşan ülkelerde, hem iç hem de dış borçların artması, sadece borç ödemeye kilitlenmiş ülke ekonomilerini, krizleri izleyen durgunluk dönemlerinde maliye politikası uygulamalarıyla ekonomiyi genişletici politikalarla rahatlatmak yerine, daraltıcı politikalarla krizleri derinleştirmek, IMF'nin birikmiş dış borçları ve faizlerini tahsil etme çabalarının bir eseridir.

Stand-by anlaşmaları ise, temel olarak; ekonominin daralması, enflasyonun düşmesi, iç talebin düşürülmesi ve buna yönelik olarak ücretlerin kısılması, bunların yanı sıra, ekonomiyi serbestleştirmek için bir dizi özelleştirme uygulamalarına ilişkin şartları içerir. Kamu varlıklarının, özelleştirme adı altında yabancı sermayeye satışı, sermayenin rahat hareket edebilmesini sağlayan yasaların varlığıyla, yabancı yatırımların iç pazara açılmasını ve döviz girişini sağlar. Bu durum da dış borçlanma hacmini giderek artırır. Bu makro-ekonomi politikalarına ek olarak, merkezi yapısı kuvvetli ulus-devletin gücünü zayıflatma meselesi de söz konusu stand-by anlaşmalarını uygulamanın bir sonucudur. Böylece, merkez tarafından çeşitli şekillerde sağlanan mali serbestlikler, uluslar arası sermayeye için yeni hareket alanları

oluştururken, sık sık yaşanan mali krizler, çevrenin ne kadar geçirgen hale getirildiğine bağlı olarak, siyasal sonuçlar da doğurmaya başlar.

Her krizde, çevre ülkelere yeni yapısal uyum paketlerinin dayatılması; “matrah artarken oranı düşen vergiler konmasını, düşük ücret politikalarını, asgari ücretin düşük tutulmasını, köylü tarımın aleyhine tarımsal büyük işletmelerin desteklenmesini, gümrük engellerinin kaldırılmasını, sağlık ve eğitim için yapılan sosyal harcamaların azaltılmasını içerdiği için,..”(Petras,2002) her bir yapısal uyum paketi, çevre ekonomilerin ve ulus-devletlerin sömürgeleştirilmesine daha derin etkide bulunacak demektir. Hatta iş öyle bir hal almıştır ki; emperyal devletler, ÇUŞ’leri güçlendirmek için, çevre ekonomilerin üreticilerini DTÖ’ne şikayet ediyor, ürünlerine boykotlar düzenliyor. Örneğin, şeker üreten Latin Amerika ülkelerinden tarımsal ürün ithalatını kısıtlıyor. Bu da, o ülkelerde pazarların daralmasına ve durgunluğa neden oluyor. Bu ülkelerin ekonomik yapılarının kırılganlığı, devamlı olarak krizlere ve sosyal çalkantılara neden oluyor.

Özellikle ABD, 1990’lardan bu yana dünyanın çeşitli bölgelerinde yaşanan finansal krizlerde, ÇUŞ’leri kurtarmak ve finansal alanların çöküşünü önlemek için, çeşitli müdahalelerde bulunmuştur. Meksika mali sisteminin iflasın eşliğine geldiği 1994’de, ABD, pezoya istikrar kazandırmak amacıyla Meksika’ya 20 milyar dolar verilmesi için müdahale etti. Aynı şekilde, 1998 Asya Krizi’nde, ABD ve Avrupa hükümetleri, özellikle Güney Kore ekonomisinin temel sanayilerinin yabancılar tarafından satın alınmasına açılması karşılığında, IMF- DB’nın milyarlarca dolarlık kurtarma paketlerine onay verdi.(Petras,2002). 1999 Brezilya ve 2001 Arjantin krizlerinde uluslar arası finans kuruluşlarına rejimleri kurtarmaları için baskı yaptı.(Petras,2002) Yani, emperyal devlet, krizlere neden olan neo-liberal modelde, çevre ülkelerin kriz yönetimine de müdahil olarak hakim olmaktadır. Zira, kar alanlarını ayakta tutmak için buna mecburdur.

Görüldüğü gibi, çevre ülkelerinin hükümetleri, dünya çapında gelirin uluslar arası bölüşümünü, merkezin lehine olacak şekilde yani küresel sermayenin kar beklentilerine hizmet ettikleri ölçüde, küresel dünyanın bir parçası olarak kabul görecektir şekilde yapılandırıldılar. Ulus-devletin, uluslararası sermayeyi ülkeye çekmek için, merkezin karlılığını mümkün olduğunca arttıracak yeni pazarlar açmaya yönelik düzenlemeler içinde olması – kendi halkının ekonomik ihtiyaçlarının karşılanmasından daha önemli – esas fonksiyonu haline getirilmiş oldu. Bu da, çevre ülkelerinin kendi iç ekonomilerindeki gelir dağılımının emek aleyhine değişmesini, ücretlerin düşük tutulmasını, sendikasılaştırılmayı beraberinde getirdi.

Ne yazık ki, küreselleşmenin önemli bir yüzü; “...İşçi sınıfını örgütsüzleştirme ve buna bağlı olarak önce çalışanların sonra toplumun diğer kesimlerinin yoksullaştırılması,...bölüşüm sürecinde, toplumun sosyal refah harcamalarında aldığı payın arttırılması mücadelesinde işlevi olan sendikaların etkisizleştirilmesidir.”(Akkaya,2003;103-104)

Ücretlerin düşürülmesinin yanı sıra, özellikle tarıma verilen desteğin de kaldırılması, ücretli ve tarıma dayalı geçinen nüfusun yoğun olduğu ülkelerde, ekonomiyi daraltıcı politikaların, “serbest piyasa ekonomisi eşliğinde demokrasi” söylemlerini inandırıcılıktan çok uzak bir noktaya taşıdı.

Soros’un işaret ettiği şekliyle,“Küresel kapitalist sistem çeşitli politik rejimlerle ilişkilidir. Küresel ekonomiye karşılık gelen hiçbir küresel toplum yoktur ve küresel bir demokrasi kesinlikle söz konusu değildir.”(Soros,1999:174)

Küreselleşme olgusunun, sermayenin serbest dolaşımı ile yayılım gösterdiği alanda kendi koşullarını belirleme gibi bir yapısı olduğu için, sermaye hareketlerinin yoğun olması, aynı zamanda finansal şokların da yaşanması sonucunu doğurmuştur. Böylece, mali piyasaların, sermaye hareketliliği serbestleşirken, aynı zamanda mali krizler de küreselleşmiştir.

Yani, merkez “...Sermaye, karar mekanizmalarına hakim oluyor,...Devletlerin ekonomi politika araçları ellerinden alınıyor ve ekonomi alanındaki işlevleri zayıflıyor,...işsizlik artıyor ve sendikalar zayıflıyor,...Sermaye, hakimiyet alanını genişlettikçe, bireysel, toplumsal ve sosyal alanlar daraltılıyor...”(Önder,2008:31) Böylece çevre de mecburen krizlere daha açık hale geliyor.

Yaşanan tüm bu gerçekler, 1980’lerin başında, bir kriz çözme fonksiyonu olarak benimsenen neo-liberal politikaların getirdiği mali serbestleşmenin, dünya çapında derin etkileri olan küresel krizlere neden olduğunu gösteriyor. Bu bağlamda, çevre ekonomilerinin kırılma eğilimleri, krizi göğüsleyiş biçiminde büyük önem taşımaktadır. Faiz oranlarında ani bir yükselme, uluslar arası sermaye hareketlerinde hızlı bir daralma, döviz kurlarında büyük çalkantılar ve maliye-para politikaları uyumsuzlukları şeklinde yansıyan yapısal uyum süreçleri (BSB,2008:40) çevre ekonomileri krizlere karşı dayanıksızlaştırmaktadır. Bunun yanında, finansal sistemin getirdiği kuralsızlaştırmalar, aynı zamanda belirsizlikleri de beraberinde getirdiği için, finansal sisteme düzensiz bir biçimde eklemlenen çevre ekonomilerinin, yakın bir gelecekte çok ciddi risklerle karşı karşıya kalacaklarına ilişkin yaygın görüş birliği vardır.(BSB,2008:39) Nitekim, Nouriel Roubini, 2010’lar için; “Stagflasyon-deflasyon kapanından”, uzun süreli durgunluk olasılığından (BSB,2008:41) söz etmektedir.

Bu bağlamda, gelinen son noktada, George Soros'un şu görüşlerini tekrar gözden geçirmekte fayda vardır: “Finans piyasalarının yapıları gereği istikrarsız olduklarını kabul etmek zamanı gelmiştir... Açıkça söylemek gerekirse, bizi bekleyen karar, küresel finans piyasalarını uluslar arası ölçekte düzen altına almak, ya da her devleti elinden geldiği kadar kendi çıkarlarını korumaya bırakmaktır. İkinci yolun, küresel kapitalizm denen dev dolaşım sistemini çökteceği kuşkusuzdur.”(Soros, 1999: 147)

“Bütün bunların gösterdiği bir tek şey var: Gerçek, dünya küreselciğin cenderesine sığmıyor.”(Savran,2008:47)

7. Sonuç

Özellikle, 1980'lerden itibaren uygulanan yeni-liberal ekonomi politikalarıyla ciddi bir ivme kazanan küreselleşme olgusu, devletin çeşitli alanlardaki etki alanlarını sorgulayarak, çeşitli değişim ve dönüşümlerin yaşanmasına neden olmuştur. Yaşadığımız dünya, teknolojinin getirdiği nimetlerle adeta “küresel bir köy” olarak algılanınca, oluşturulan bu ortak dünya pazarı için hareket etmek, bir gereklilik olarak karşılanır hale gelmiştir.

Hal böyle olunca da; küreselleşme olgusuna karşı çıkılması ise, kendisine uyum sağlamayan/sağlayamayanların çağdışı, teknolojik değişmelerin getirdiği gelişimi yakalayamamış, demokratikleşmenin dışında kalmış gibi algılanmasına neden olmuştur. Bu kanıların yerleşmesi için, medya görevini hakkıyla yerine getirerek insanları zaman içerisinde sistemli olarak şartlandırmıştır. Oysa, küreselleşmeye karşı düşünenler, teknolojinin getirdiği yeniliklere hiçbir zaman karşı çıkmamış, yeni-liberal uygulamaların, ekonomiye ve ulus-devlete ilişkin politikalara yönelik olarak şekillendirdiği bu yeni düzenin getirdiği gayri adil düzenlemelere karşı çıkmıştır. Ulus-devletin ekonomi alanındaki etkinliğini neredeyse yok olma noktasına indirgeyen, serbest piyasa ekonomisi adına ÇUŞ'lerin egemenlik alanını serbestleştiren neo-liberal politikalar, merkez ülkelerde büyük sermayeyi giderek beslerken, çevre ülkelerde ise istikrarsızlık, üretimin daralması, işsizlik ve böylece sefaletin derinleştiği bir resim ortaya çıkmıştır. Bu küresel ‘pazar’da kazananların da kaybedenlerin de hep aynı olması, küreselleşme olgusunun, devlet ve demokrasi arasındaki ilişkilere yeni boyutlar getirmiş olduğunun kanıtıdır.

Sermayeyi elinde tutan merkez, yeni kar alanları üzerindeki yayılımını devletler üstü bir düzlemde sürdürebilme ve böylece daha fazla beslenebilme ihtiyacı içinde olduğundan, ulus-devlet kavramını aşılması gereken bir engel olarak görmüş, devletin çeşitli işlevlerini aşındırarak yeni ve farklı bir formasyona sokmuştur.

Son otuz yıl içinde uygulanan politikalar, sonuç olarak; işsizlik, yoksulluk, gelir dağılımının çalışan kesimler aleyhine bozulması, düşük ücretler, dünyadaki kaynakları eşitsiz paylaştıran bir küreselleşme metaforunu gözler önüne sermiştir. Refah devletinin sağladığı sosyal güvenliğin, yerini sosyal güvencesizliğe bırakması mevcut sorunların yanına bir de sosyal sorunların eklenmesine neden olmuş, bölüşüm meselesi, dünya çapında bozulmuş, emeğin payı gerilemiştir.

Devletin ekonomik ve sosyal alanlarda zayıflatılması ve müdahale alanlarının kısıtlanması, insanlarda demokrasi ile ilgili olarak da algı karmaşası yaratır. Zira, kendisine verilmiş Anayasal bir hak olan yaşam hakkının ve insan onurunun korunması açısından, devletin rolü büyük önem arz eder. Demokrasinin geleceği açısından, toplumun tüm kesimlerini kapsayacak şekilde sosyal ve ekonomik düzenlemelerin hayata geçirilmesi, bu anlamda devletin sosyal yönlerinden yararlanmaya muhtaç olan halk kitlelerinin de sistemin dışında bırakılmadan yaşam haklarını korumalarına zemin hazırlayacaktır.

Demokrasinin bir anlamda azınlığın haklarını korumak olduğu düşünülürse, küreselleşme ile dünyanın giderek yoksullaşmasını bir politika halinde ‘yenileşme’ olarak sunan çağdaş demokrasinin savunucusu durumundaki merkez ülkelerin, söylemleri ile uygulamaları arasındaki tutarsızlık hangi zemine oturtulacaktır?. Özel mülkiyetin ve serbest rekabetin egemen kılınması halinde, ekonomik demokrasinin kurulacağı ve bunun da beraberinde sosyal demokrasiyi sağlayacağını öne süren yeni-liberal yaklaşımın bu büyük yanılgısı, tüm dünyayı saran krizlere mal olmuştur.

Kamu kesiminin ve devletin sosyal boyutunun indirgenmesi ile bir “özgürlük” hali değil, dünya çapında bir “kısıtlılık” hali şekillenmiştir. Çevre ülkeleri giderek daha da bağımlı hale getirerek, aslında “özgürleştirdiğini” ifade eden bir anlayış, “Bilgi Çağı” ile hiç uyuşmamaktadır. Dünya çapında yayılım gösteren olgu demokrasi ve barış değil, ÇUŞ’ler ve finans sermayesi olmuştur. Finans piyasalarının, toplumları yöneten yegane güç haline gelmeleri, ÇUŞ’lerin devletler-üstü rolleri, tüm dünyada başta ekonomi olmak üzere, sosyal, siyasal, politik ve kültürel alanda temel belirleyici olmuştur.

Kaynakların etkin ve verimli paylaşımında adalet ilkelerini gözden uzak tutan merkez ülkeler, yayıldığı her coğrafyada doğal kaynakları dejenerasyona uğratmış, tüm dünya insanların yaşam hakkını ipotek altına almıştır. Bu sefer de “sürdürülebilir kalkınma” modelleri geliştirilmiş bir dünya, gelecek nesilleri beklemektedir.

Küreselleşme olgusu, getireceği fırsat ve tehditler ile uzun zamandır tartışılmalı bir kavramdır. Bu tartışmalar, küreselleşmenin toplumsal etkileri ortaya çıkmaya devam ettikçe, daha uzun süre gündemde kalacak gibi görünüyor.

Burada söylenecek son sözümüz şudur: Umudumuz, tüm dünyanın kazanımına yönelik olarak teknolojik ilerlemelerin, barışçıl, adil ve eşitlikçi bir dünyanın kurulmasına katkıda bulunacak şekilde kullanılması yönündedir. Dünya çapında bir farkındalık oluşturularak, tüm insanlığı kucaklayan ve insana güven veren bir “küreselleşmeden” o zaman söz edilebilir. Küreselleşmenin, tüm insanlığın ortak hayrına ve barışına yönelik kazanımlarına kavuşmak, en büyük dileğimizdir.

Kaynakça

- AKKAYA, Yüksel;(2003), “Küreselleşme’, Sendikasılaştırma ve Yoksullaştırma”, Ekonomik Yaklaşım Dergisi, Sayı:49, Güz 2003, Cilt:14, ss.99-109.
- Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisi;(1969), Sayı:6,ss.23.
<http://hukuk.gsu.edu.tr/tr/hukukkaneti/dergi/d2.pdf>., 15.03.2010.
- AMIN, Samir;(2004), Kapitalizmin Yeni Aşaması,
<http://www.ozguruniversite.org/GuncelAamin.php>. 15.02.2010.
- AYDIN, Süleyman;(2009), Küreselleşme Sürecinde Türkiye’nin Ekonomik Güvenliği, Hukuk Yayınları Dizisi:479, Adalet Yayınevi, 1.Baskı, Haziran 2009, Ankara.
- BAĞÇE, Emre;(2008), “Devletin Tarihsel Aşamaları ve Dönüşen İşlevleri”,
<http://www.siyasaliletisim.org/dr-bahadır-kaleaas/doc-dr-emre-bace/486-devletin-tarihsel-aamalar-ve-doeneuen-levleri.htm>., 25.02.2010.
- BAHÇEKAPILI, Cengiz;(2009), Küreselleşme Sürecinde Güçsüzleşen Ulus Devlet, Derin Yayınları, İstanbul.
- BARKÇİN, Savaş Ş.:(2008), “Küreselleşme:Söylem ve Gerçek”, iç. İbrahim ÖZTÜRK ve Fikret ŞENSES (Ed), İstanbul Ticaret Odası Yayın No:2008-1, Türkiye’nin Küreselleşmesi:Fırsatlar ve Tehditler, I.Cilt, İstanbul, ss.41-60.
- BSB;(2006), “IMF Gözetiminde On Uzun Yıl,1998-2008:Farklı Hükümetler Tek Siyaset”, Haziran 2006, Ankara.,
http://www.bagimsizsosyalbilimciler.org/Yazilar_BSB/BSB2006_Final.pdf., 07.03.2010.
- BSB;(2008), “2008 Kavşağında Türkiye:Siyaset, İktisat ve Toplum, Yordam Kitap, 2008, İstanbul.,
http://www.bagimsizsosyalbilimciler.org/Yazilar_BSB/BSB2008.pdf., 08.03.2010.
- BULUT, Nihat;(2003), “Küreselleşme: Sosyal Devletin Sonu mu?”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt:52, Sayı:2, ss.173-197.,
<http://auhf.ankara.edu.tr/dergiler/auhfd-arsiv/AUHF-2003-52-02/AUHF-2003-52-02-Bulut.pdf>, 20.02.2010.
- CEBECİ, Kemal;(2008), “Küreselleşme Bağlamında Ulus-Devletin Egemenlik Gücünün Dönüşümü”, Sayıştay Dergisi, Sayı:71, Ekim-Aralık 2008, ss.23-39.,
<http://www.sayistay.gov.tr/yayin/dergi/icerik/der71m2.pdf>., 05.02.2010.

- CNN Türk/Ekonomi:04 Mart 2010; “Almanya’dan Yunanistan’a “Adaları Sat”,
<http://www.cnnturk.com/2010/dunya/03/04/almanyadan.yunanistana.adalari.sat/566230.0/index.html>.,05.03.2010.
- CNN Türk/Ekonomi:03 Mart 2010; “Yunanlılar Bu İşe Ne Diyecek?”,
<http://www.cnnturk.com/2010/ekonomi/dunya/03/03/yunanlilar.bu.ise.ne.diyecek/566133.0/index.html>.,05.03.2010.
- ÇAPRAZ, Neşe;(2001), Ekonomik Bunalımların Dünya’da ve Türkiye’de Yansımaları, Der Yayınları, İstanbul.
- DAVUTOĞLU, Ahmet;(2009), Stratejik Derinlik, Küre Yayınları, Uluslararası İlişkiler Dizisi, 32.Baskı, İstanbul.
- DEMİREL, Demokan;(2006), “Küresel Eksende Devletin Yeni Kimliği:”Etkin Devlet”, Sayıştay Dergisi, Sayı:60, Ocak-Mart 2006, ss.105-128.,
<http://www.sayistay.gov.tr/yayin/dergi/icerik/der60>., 04.02.2010.
- FRIEDMAN, Milton;(1988), Kapitalizm ve Özgürlük, (Çev:D.Erberk-N.Himmetoğlu), Altın Kitaplar, İstanbul.
- GÜLER, Esra;(2009), “Son Küreselleşen Kriz Bağlamında Bir Değerlendirme:Yerleşik İktisatta Reform mu, Dönüşüm mü?”,
<http://www.idc.sdu.tr/tammetinler/kalkinma/kalkinma9pdf>. 15.03.2010.
- İŞIKLI, Alparslan;(2008), “Devletin Küçültülmesi ve Sosyal Rejimin Demokratikleşmesi”, iç. İzzettin ÖNDER ve Sinan SÖNMEZ (Ed), Bildiri Kitabı, Akdeniz Üniversitesi Yayın No:12; Küreselleşme, Demokratikleşme ve Türkiye Uluslararası Sempozyumu, 27-30 Mart 2008, Antalya, ss.46-50.
- KAFAOĞLU, Arslan Başer;(2009), “Krizlerin Tarihi ve Son Kriz”, USİAD Dergisi, sayı:36, Ocak-Mart 2009, ss.24-26.
- KAYNAK, Muhteşem;(2003), “Kalkınma İktisadının Kilometre Taşları ve Teknoloji”, Ekonomik Yaklaşım Dergisi, Ankara, Sayı:49, Güz 2003, Cilt:14, ss.13-43.
- KAZGAN, Gülten;(2009), Küreselleşme ve Ulus Devlet, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları:3, 5.Baskı, Şubat 2009, İstanbul.
- KÖSE, Ömer;(2003), “Küreselleşme Sürecinde Devletin Yapısal ve İşlevsel Dönüşümü”, Sayıştay Dergisi, Sayı:49, Nisan-Haziran 2003, ss.3-46.,
<http://www.sayistay.gov.tr/yayin/dergi/icerik/der49m1.pdf>., 20.01.2010.
- MÜTEVELLİOĞLU; Nergis ve Devrim ERSEZER;(2008), “Küreselleşme ve Sosyal Devlet”, iç. İzzettin ÖNDER ve Sinan SÖNMEZ (Ed), Bildiri Kitabı, Akdeniz

- Üniversitesi Yayın No:12; Küreselleşme, Demokratikleşme ve Türkiye Uluslararası Sempozyumu, 27-30 Mart 2008, Antalya, ss.160-173.
- ÖNDER, İzzettin;(2008), “Küreselleşme Retoriği”, iç. Alparslan IŞIKLI ve Sinan SÖNMEZ (Ed), Bildiri Kitabı, Akdeniz Üniversitesi Yayın No:12; Küreselleşme, Demokratikleşme ve Türkiye Uluslararası Sempozyumu, 27-30 Mart 2008, Antalya, ss.30-36.
- PETRAS, James;(2002), Devletin Merkeziliği, www.sendika.org/yazi.php?Yazino=266., 14.03.2010.
- SAVRAN, Sungur;(2008), Kod Adı Küreselleşme, Yordam Kitap, İstanbul.
- SAYAR, Ahmet Güner;(2008), “İktisat Düşüncesinin Gelişimi İçerisinde Küreselleşmenin 19.Yüzyıl Versiyonuna Dair Bir Deneme”, Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:2, Sayı:2, 2008/Güz, ss.1-33.
- SERTEL, Yıldız;(2009), “Küresel Bunalım, Kapitalizmin Yapısal Bunalımı:Liberalizmin Küresel İflası”, TÜSİAD Dergisi, Yıl:9, Sayı:36, Ocak-Mart 2009, ss.12-13.
- SOROS, George;(1999), Küresel Kapitalizm Krizde, Sabah Kitapları, Çağdaş Bakışlar Dizisi, İstanbul.
- SÖNMEZ, Sinan;(2008), “Refah Devletinden Yönetişimci Devlet:Kapitalizmin Dinamikleri”, iç. İzzettin ÖNDER ve Sinan SÖNMEZ (Ed), Bildiri Kitabı, Akdeniz Üniversitesi Yayın No:12; Küreselleşme, Demokratikleşme ve Türkiye Uluslararası Sempozyumu, 27-30 Mart 2008, Antalya, ss.61-72.
- STIGLİTZ, J.E;(2002), Küreselleşme:Büyük Hayal Kırıklığı, (Çev:A.Taşçıoğlu ve D.Vural), Plan B Yayıncılık, İstanbul.
- ŞAYLAN, Gencay;(2003), Değişim, Küreselleşme ve Devletin Yeni İşlevi, İmge Kitabevi, İstanbul.
- ŞENSES, Fikret;(2008), “Neoliberal Küreselleşme Kalkınma İçin Bir Fırsat mı, Engel mi?”, iç. İbrahim ÖZTÜRK ve Savaş Ş.BARKÇİN (Ed), İstanbul Ticaret Odası Yayın No:2008-1, Türkiye'nin Küreselleşmesi:Fırsatlar ve Tehditler, I.Cilt, İstanbul, ss.61-86.
- Vikipedi:Ulus-Devlet;(2010), http://tr.wikipedia.org/wiki/Ulus_devlet.,15.03.2010.
- Vikipedi:Sivil Toplum Kuruluşu;(2010), http://tr.wikipedia.org/wiki/Sivil_toplum_kurulu%C5%9Fu., 15.03.2010.
- YELDAN, Erinç;(2006), Küreselleşme Sürecinde Türkiye Ekonomisi:Bölüşüm, Birikim ve Büyüme, İletişim Yayınları, İstanbul.
- YELDAN, Erinç;(2008), Küreselleşme Kim İçin?”, Yordam Kitap, İstanbul.